

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

Historie a současnost Červeného kříže a Civilní ochrany.

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Kavan

Autor práce: Tomáš Kubeš

Studijní obor: SCHP

Ročník: Třetí

Forma studia: Kombinované

2007

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

22.4.2007

Tomáš Kubeš

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Štěpánu Kavanovi za cenné rady a konzultace, které přispěly ke zpracování této práce. Dále děkuji kolektivu odboru ochrany obyvatelstva a krizového řízení při HZS JČK České Budějovice, za jejich vstřícnost a pomoc při zpracovávání daného tématu.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 <u>MEZINÁRODNÍ Hnutí ČERVENÉHO KŘÍŽE A ČERVENÉHO PŮLMĚSÍCE.....</u>	7
1.1 Vznik a vývoj Červeného kříže.....	7
1.2 Tři základní součásti hnutí Červeného kříže.....	8
1.3 Znak a principy, kterými se řídí hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce.....	10
1.4 ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ.....	11
1.4.1 Vznik ČSČK a období pod vedením Alice Masarykové.....	11
1.4.2 Alice Masaryková a Mezinárodní hnutí Červeného kříže.....	13
1.4.3 ČSČK v letech 1939 – 1945 20. století	14
1.4.4 Činnost ČSČK v období po II. Světové válce do „Sametové revoluce“.....	15
1.4.5 ČSČK po revoluci, vznik ČČK.....	16
1.4.6 Činnost a oblasti působení ČČK.....	17
2 <u>OCHRANA OBYVATELSTVA</u>	19
2.1 Vznik a vývoj.....	20
2.1.1 Civilní protiletectká ochrana.....	21
2.1.2 Činnost v době Protektorátu.....	21
2.1.3 Civilní ochrana 1945 - 1989.....	22
2.1.4 Vývoj po roce 1990.....	24
2.2 Stručný vývoj v Evropě.....	26
2.3 Ochrana obyvatelstva a IZS.....	27
2.3.1 Základní činnosti ochrany obyvatelstva.....	29
3 <u>DOTAZNÍK.....</u>	31
3.1 Struktura dotazníku.....	32
3.2 Výsledky dotazníkového šetření.....	33
3.3 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření.....	37

4	<u>ZÁVĚR</u>	40
	Použitá literatura.....	44
	Seznam zkratk.....	47
	Seznam příloh.....	47
	Příloha I.....	48
	Příloha II.....	53

Úvod

Počátek 21. století je poznamenán řadou válečných konfliktů v různých částech světa. Tyto konflikty, ať již se jedná o otevřené boje uvnitř suverénních států, ozbrojené konflikty vyvolané mezi sousedními státy či vstup třetí strany do konfliktu dvou zneprátených táborů, jsou přímou hrozbou pro civilní obyvatelstvo žijící na území zmítaném násilím. Nelze však opomenout skutečnost, že v době celosvětové globalizace a provázanosti většiny národů, které jsou spojovány příslušností ke stejnému náboženství počínaje a závislostí na obchodu s nerostným bohatstvím konče, se tyto konflikty, probíhající v jakékoli části světa, nepřímo dotýkají většiny populace na Zemi.

Možnost sebeochrany národa, jehož stát je součástí válečného konfliktu, je velmi malá a bez přispění a podpory organizací, jejichž posláním je právě ochrana jedince, který se nevlastním přičiněním dostal do situace, která ohrožuje možnost dalšího přežití, je tato sebeochrana jen málo účinná. Historie válečných konfliktů a to především konfliktů 20. století nám jasně ukazuje, že v době války, kdy na bitevních polích umíralo statisíce vojáků, neměl život jednoho člověka – civilisty téměř žádnou cenu.

Válčily již starověké civilizace - jako Egypt, Indie, Čína. I když písemných památek z té doby je poměrně málo, přece jen se mezi nimi dochovala i pravidla mezinárodního dosahu. Například ve 2. století před n.l. vznikly v Indii zákony Manu. Kromě jiného obsahovaly pravidla náboženské povahy o vedení války - zakazovalo se zabíjet nebo zranit zajatce, raněné a neozbrojené osoby či osoby prosící o milost a používat jedovatých nebo ozubených šípů. Tato pravidla byla spíše výjimečná, zpravidla si vítězná strana počínala na dobytém území dosti nevybíravým způsobem - dobýjeli se ranění, vraždilo se civilní obyvatelstvo, plenily se domy. Až do konce 19. století neobsahovalo tradiční mezinárodní právo žádnou pozitivně právní normu, která by použití ozbrojené síly zakazovala nebo alespoň omezovala. Platilo právo silnějšího, vítěz bral vše, většinou se příliš nestaral o následky.

Skutečně pronikavé zlepšení přineslo 19. století. Britská zdravotní sestra Florence Nightingalová, průkopnice nemocniční hygieny a péče o nemocné, otřesena trpkými zkušenostmi z krymské války (1853-1856), v níž Britové ztratili sice „jen“ asi 3. 500 vojáků, zato jich však z armády čítající skoro 100. 000 vojáků plných 17. 000 podlehl nemocem, založila roku 1860 v Londýně první školu pro ošetřovatelky. Švýcarský politik a spisovatel Henri Dunant (zakladatel Červeného kříže) se ve své knize *Vzpomínky na Solferino*, vydané po rakousko-italsko-francouzské válce roku 1859, v níž utrpělo zranění deseti tisíce vojáků, naléhavě ptal: *"Zda pohled na mladé invalidy, kteří se vracejí domů, nemá v nás vzbudit*

výčitky svědomí, nebo aspoň lítost nad tím, že jsme nevykonali všechno, abychom zabránili zhoubným následkům ran, které rychlým a účinným zákrokem bylo možno vyléčit.”¹

V současnosti nese primární odpovědnost za ochranu civilního obyvatelstva v každé civilizované zemi, a lze předpokládat, že těchto je na světě převaha, stát. Ten by měl garantovat poskytnutí základní péče, stát by měl včas informovat obyvatelstvo o možnostech jak postupovat při vzniku mimořádných událostí a v neposlední řadě, by měl stát nést na svých bedrech zodpovědnost za civilní obyvatelstvo při válečném konfliktu. V zemích, kde ochrana civilního obyvatelstva není prioritou a kde je v zájmu mocenských a nebo jiných zjištěných důvodů nasazován život celého národa včetně dětí, suplují pozici státu nestátní humanitární organizace s mezinárodní působností. Převážně jejich přičiněním mají konflikty zmítané oblasti určitou naději, že tamější obyvatelé nezačnou postupně vymírat hladomorem, epidemiemi a že se prostřednictvím těchto organizací svět přinejmenším dozví o porušování lidských práv v těchto oblastech.

Cílem této práce není poučovat o tom, jak by se stát měl postarat o svůj národ, cílem této práce není ani pět oslavné ódy na humanitární organizace (i když by si to za svou činnost zřejmě zasloužily). Tato práce by měla sloužit jako určitý nástroj srovnání, nástinu historie a současnosti ochrany obyvatelstva a způsobu pomoci obyvatelstvu na našem území při řešení mimořádných událostí.

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena do dvou základních částí a to teoretické a praktické. Část teoretická je věnována vzniku, historii, působnosti a cílům instituce zabývající se ochranou člověka a je rozdělena do dvou pododdílů. První oddíl je věnován nejstarší humanitární organizaci a to Červenému kříži a Červenému půlměsíci. Druhý oddíl teoretické části práce je pak věnován ochraně obyvatelstva na území ČR jejímž garantem je stát. Praktická část je věnována dotazníkovému šetření a jeho rozboru, které je zaměřeno na znalost dané problematiky.

1 Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce

1.1 Vznik a vývoj Červeného kříže

„V celé své dlouhé historii vedlo lidstvo více než 14.500 menších i větších válek, při nichž přišly o život stovky milionů lidí. Další stovky milionů utrpěly při křížení zbraní těžší nebo lehčí zranění.“² Při těchto válkách zůstávalo na bitevních polích mnoho raněných, na

¹ DUNANT, H. *Spomienky na Solferino*. Přel. J. Lenko. Martin: Osveta, 1986, s. 23.

² ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 1999, s. 6.

kteřé neměl nikdo čas. Jen ti jejichž poranění byla lehčí mohli jít se svými válečnými druhy. Všichni ostatní byli ponecháni na bojišti svému osudu. Osud, v tomto případě, znamenal pomalé a útrpné umírání. Tento stav přetrvával až do poloviny 19. století.

Dne 8. listopadu 1862 vychází v Ženevě kniha s názvem „Vzpomínky na Solferino“ jejímž autorem je Henri Dunant. O této knize se dá prohlásit, že pohnula dějinami a její obsah dal podnět ke vzniku mezinárodní organizace. Napsání knihy předcházela cesta obchodníka jménem Henri Dunant, při níž se stal přímým svědkem krvavé bitvy u obce Solferino, kde se střetlo na 320.000 francouzských, rakouských a italských vojáků. „V bitvě zvítězili Francouzi, ale poraženi byli všichni, kteří zůstali ležet mrtví a ranění na bojišti“³ (bylo jich více než 40.000). V závěru knihy navrhl autor založit mezinárodní dobrovolnou organizaci na pomoc raněným vojákům a současně uzavřít mezinárodní dohodu o jejich ochraně.

Založení Mezinárodního výboru Červeného kříže v Ženevě dne 26.10.1863 předcházelo vznik Stálého mezinárodního výboru pro pomoc raněným dne 17.2.1863, který byl přímou reakcí Henryho Dunanta na otřesné zážitky z bitvy u Solferina. Posláním Stálého mezinárodního výboru pro pomoc raněným bylo šířit návrhy obsažené v knize „Vzpomínky na Solferino“ a připravovat svolání mezinárodní konference k péči o raněné vojáky ve válkách.

Národním společenstvím Červeného kříže byly při jeho vzniku roku 1863 stanoveny tyto základní úkoly:⁴

- pečovat o raněné a nemocné v době válečných konfliktů spolu se zdravotnickými složkami armády
- připravovat se v míru na tuto službu
- cvičit personál pro poskytování první pomoci a shromažďovat potřebný materiál

V průběhu let byly jednotlivé národní společnosti ČK a ČP natolik dobře připraveny a vybaveny materiálem, že by bylo škoda v době míru jejich činnost nevyužít a čekat až na zahájení válečného střetnutí. Z tohoto důvodu byl vytvořen mírový program Červeného kříže, který dnes zahrnuje desítky konkrétních úkolů.

1.2 Tři základní součásti hnutí Červeného kříže

Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce je tvořeno třemi základními součástmi:⁵

³ DUNANT, H. *Spomienky na Solferino*. Přel. J. Lenko. Martin: Osveta, 1986, s. 65.

⁴ ŠVEJNOHA, J. *Stručný přehled historie ČSČK*. Praha : FV ČSČK, 1990, s. 8.

- **Národní společnosti** (společnosti Červeného kříže, společnosti Červeného půlměsíce a společnost Davidovi hvězdy) ztělesňují práci a principy Mezinárodního hnutí ČK a ČP ve více než 180 zemích. Jde o dobrovolné pomocné organizace působící na humanitárním poli a zajišťující služby v oblasti připravenosti na katastrofy, zdravotní a sociální programy apod. Národní společnosti poskytují pomoc postiženému civilnímu obyvatelstvu a podporují vojenskou zdravotní službu. Poté co je národní společnost uznána Mezinárodním výborem Červeného kříže, stává se součástí hnutí ČK a ČP a může požádat o členství v Mezinárodní federaci ČK a ČP. Národní společnosti zajišťují řadu služeb jak okamžité, tak dlouhodobé potřeby, např. nouzové ubytování při katastrofách, zajištění stravy a léků, vody a hygieny, obnovy rodinných kontaktů, připravenost na katastrofy, výuku a poskytování první pomoci, aktivity pro dobrovolníky z řad mládeže, prevence HIV/AIDS apod.

- **Mezinárodní výbor Červeného kříže** je apolitická, nezávislá a humanitární instituce. Mezinárodní výbor Červeného kříže působí jako neutrální zprostředkovatel v humanitárních otázkách v období mezinárodních konfliktů, občanských válek a vnitřních nepokojů. Poskytuje ochranu a pomoc vojenským, ale i civilním obětem - válečným zajatcům, zadržovaným civilistům, raněným na bojištích a civilnímu obyvatelstvu na okupovaném nebo nepřátelském území. Navštěvuje též politické rukojmí. Úloha Mezinárodního Červeného kříže je definována čtyřmi Ženevskými konvencemi z roku 1949 a Dodatkovými protokoly z roku 1977. Mezinárodní výbor podporuje tyto smlouvy a jedná v zájmu jejich rozvoje a šíření po celém světě. Samotný výbor se skládá maximálně z 25 členů, švýcarských občanů. Stálý Mezinárodní výbor Červeného kříže, ve formě hlavní správy, tvoří okolo 800 pracovníků, většinou švýcarských občanů.

- **Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce** je federací národních společností uznaných Mezinárodním výborem ČK. Federace na základě principů hnutí propaguje a šíří humanitární aktivity jejích členských Národních společností. Byla založena v roce 1919. Federace koordinuje a řídí akce humanitární pomoci obětem přírodních i technologických katastrof, uprchlíkům, lidem v oblastech postižených zdravotními riziky (např. různé

⁵ *Český červený kříž* [online]. Praha: Český červený kříž, Posl. úpravy 1.11.2006 [cit. 2006-11-02]. Dostupné na WWW: < <http://www.cck-cr.cz> >.

epidemie apod.) Federace na mezinárodní úrovni jedná jako oficiální zástupce svých členských národních společností. Propaguje spolupráci mezi národními společnostmi a pracuje na posílení jejich schopností v oblasti připravenosti na katastrofy a v oblasti sociálních a zdravotních programů.

1.3 Znak a principy, kterými se řídí hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce

Oficiálním znakem hnutí Červeného kříže se stal červený kříž v bílém poli a to jak v národním tak i mezinárodním měřítku a to již při založení Mezinárodního výboru Červeného kříže v roce 1863. „*Obrácené barvy švýcarské vlajky symbolizují projev úcty zemi, kde se mezinárodní organizace Červeného kříže zrodila a kde našla dodnes své sídlo.*“⁶ Uznání znaku červeného kříže je zakotveno v Ženevských úmluvách. Nesmí být používán pro reklamní nebo obchodní účely a je možno jím označovat pouze vozidla, letadla, lodí, budovy, zařízení a osoby pověřené péčí o raněné ve válce a péčí o jejich dopravu.

Od roku 1929 není červený kříž v bílém poli jediným oficiálním znakem, od tohoto roku se začíná oficiálně používat také znak červeného půlměsíce v bílém poli. Turecko již v roce 1876 sdělilo Švýcarsku, že nebude používat znak červeného kříže v bílém poli, protože uráží mohamedánské vojáky a proto začalo užívat znak červeného půlměsíce v bílém poli. Turecko bylo následováno i ostatními islámskými státy s výjimkou Iránu, tento stát používal v letech 1923 – 1979 poslední oficiální znak Červeného kříže a to znak červeného lva a červeného slunce.

Oficiálně má Červený kříž dva znaky a to červený kříž v bílém poli a červený půlměsíc v bílém poli.

Principy hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce jsou pravidla závazná pro celé hnutí. „*Tyto principy byly přijaty na 20. Mezinárodní konferenci ve Vídni v roce 1965. Zde bylo přijato a vyhlášeno 7 základních principů Červeného kříže, podle kterých mají být řízeny veškeré aktivity Červeného kříže v každé situaci.*“⁷

Těmito principy jsou humanita, nestrannost, neutralita, nezávislost, dobrovolnost, jednota a světovost. V krátkosti lze ke každému uvést hlavní význam:

HUMANITA – úkolem ČK je předcházet lidskému utrpení nebo jej zmírňovat, chránit životy a zdraví lidí.

⁶ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 1999, s. 42.

⁷ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 1999, s. 43.

NESTRANNOST – ČK nesmí rozlišovat mezi ničím, jako je národnost, rasa nebo náboženské vyznání.

NEUTRALITA - aby si uchovalo důvěru všech, hnutí se nepodílí na nepřátelských akcích a v žádném případě ani na sporech politického, rasového, náboženského nebo ideologického rázu.

NEZÁVISLOST - národní společnosti pomáhají státním orgánům při zabezpečování humanitární činnosti a podléhají zákonům platným v příslušné zemi. Přesto si všechny složky musí uchovat nezávislost, aby mohly za všech okolností jednat podle zásad hnutí.

DOBROVOLNOST – členem ČK se stává každý dobrovolně, činnost neprovádí pro zisk, ale je veden snahou pomoci potřebným.

JEDNOTA – v každé zemi smí být pouze 1 ústředně řízená Národní společnost ČK a ČP.

SVĚTOVOST - všechny společnosti stejná práva a povinnosti.

1.4 Český červený kříž

1.4.1 Vznik ČSČK a období pod vedením Alice Masarykové

Humánní myšlenky Červeného kříže zapustily své kořeny na našem území již před více než 130 lety - Stanovy "Vlasteneckého pomocného spolku pro Království české", který byl součástí "Rakouské společnosti Červeného kříže", schválilo c. k. místodržitelství dne 5.září 1868.⁸ Toto datum vzniku by řadilo náš Červený kříž v časovém žebříčku podle roku založení na velmi čestné 13. místo na světě. Za oficiální datum vzniku Československého červeného kříže však bývá považován až počátek února 1919, tedy 3 měsíce po vzniku samostatné Československé republiky.

První předsedkyní Československého červeného kříže se stala PhDr. Alice Masaryková, která byla do této funkce jmenována svým otcem T.G. Masarykem a to na žádost užšího výboru.

Začátky ČSČK byly skromné. Hlavní stan ČSČK měl 24 členů. Činnost řídila Alice Masaryková nejprve z malostranské kanceláře v Karmelitánské ulici, později z bývalého hotelu v Neklanově ulici pod Vyšehradem. Alice Masaryková dala ČSČK pevný organizační základ a určila program jeho mírové práce. Za činnosti ČSČK vznikaly nové organizace

⁸ ŠVEJNOHA, J. *Stručný přehled historie ČSČK*. Praha : FV ČSČK, 1990, s. 9.

pomáhající nemocným a všem, kdo potřeboval pomoci. Organizoval humanitární pomoc pro postižené přírodními katastrofami a mnoho dalších činností.

„Alice Masaryková nebyla jen předsedkyní, ale skutečnou hlavou ČK. V této funkci mohla uplatnit své hluboké sociální a humanitární cítění, svou touhu pomáhat všem trpícím a strádajícím.“⁹

Alice Masaryková si vždy šla za svým cílem, každou myšlenku se snažila zrealizovat. Svému cíli věnovala většinu svého času, ale také často i finančních prostředků. PhDr. Alice Masaryková brala svou funkci předsedkyně ČSČK a práci v něm velmi vážně a zodpovědně, opakovaně se nad ní hluboce zamýšlela a hledala nejlepší řešení, neúčinnější přístupy, aby práce ČSČK přinášela co největší efekt.

Hlavním úkolem ČK je pohotovost. Nutností je také mít vzorně vycvičené dobrovolné sestry a nutno umět spolupracovat se službami samaritanskými a mít dobré sítě automobilových stanic k převozu nemocných.¹⁰

Alice Masaryková napsala o kříži: *„Kříž je významným duchovním symbolem. Svislé rameno kříže spojuje nebe se zemí – ušlechtilé zásady se projevují ve skutcích denního života. Vodorovné rameno spojuje východ se západem – trpělivost, význačná vlastnost východu, se spojuje s činorodou vůlí západu. Jako náboženský symbol označuje kříž vítězství pravdy a lásky nad lží a sobectvím.“¹¹*

Heslem mezinárodního kříže je INTER ARMA CARITAS – mezi zbraněmi láska.

Alice Masaryková jako předsedkyně ČSČK spolupracovala v roce 1920 se sdružením slovenských žen Živena na projektu sociální péče pro Slovensko. Alice Masaryková dělala vše pro ostatní lidi, nechtěla být nějak slavná. Vyhýbala se veřejným vystupováním a projevům. Pokud psala články pro časopis Červený kříž psala je anonymně. Spolupracovala při zřízení ošetrovatelské školy a Vyšší školy sociální péče, kladla velký důraz na vyškolení sil. Alice Masaryková byla velmi často vytížená, ale i přesto si vždy našla čas na všechny schůze a zasedání hlavního výboru a každoroční shromáždění delegátů Červeného kříže. Velmi si vážila práce dobrovolného dorostu, zdravotních sester a samaritanů, měla úctu k odborným znalostem, všechny problémy konzultovala se svými spolupracovníky.

Alice Masaryková byla mimo jiné členkou Komitétu nového hnutí ve prospěch hluchoněmým. Také měla velké zásluhy na založení sanatoria v Praze – Podolí (pozdějším Ústavu péče o matku a dítě). V roce 1926 se díky A. Masarykové slavil poprvé v Československu Den matek, který byl stanoven na druhou květnou neděli. A také se

⁹ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2003, s. 51.

¹⁰ ŠVEJNOHA, J. *Stručný přehled historie ČSČK*. Praha: FV ČSČK, 1990, s. 13.

¹¹ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2003, s.81.

zasloužila o každoroční slavení velikonočního Míru Červeného kříže, který byl slaven vždy na Bílou sobotu velikonoční.

Funkce předsedkyně Československého červeného kříže se dobrovolně vzdala v listopadu roku 1938, po 20-ti letém působení. Bulvární tisk začal útočit na ČSČK, který byl znám svou oddaností a věností k oběma prezidentům (a to k T.G. Masarykovi a E. Benešovi). Alice Masaryková odešla, aby její osoba nebyla podnětem pro tyto útoky. Odjela do ciziny, kde dále pracovala ve prospěch naší republiky a Čs. Červeného kříže.

Druhým předsedou ČSČK se stal generál zdravotní služby MUDr. Vladimír Haering.

Dne 5. srpna 1940 gestapo spolu se členy německé kriminální policie obsadilo budovu ústředí ČSČK, zabavilo veškeré jmění, zapečetilo všechny místnosti a vyhodilo úředníky na ulici. ČSČK se snažil bránit, proto hledal nové řešení. V září roku 1940 byl rozhodnutím prezidenta republiky E. Beneše zřízen Československý červený kříž v Londýně, který se ujal práce ve prospěch československých vojáků a krajanů na celém světě.

V roce 1938 pracovalo na území republiky 720 místních spolků ČSČK, které sdružovaly 200 497 členů.

Za období 20-ti let ČSČK, kdy byla ve funkci Alice Masaryková, se stal ČSČK akce schopnou organizací, respektovanou státními orgány a uznávanou a podporovanou širokou veřejností, stejně tak i v zahraničí.

1.4.2 Alice Masaryková a Mezinárodní hnutí Červeného kříže

Po vzniku samostatného Československa a po první světové válce se Alici Masarykové podařilo získat pro ČSČK materiální pomoc za zahraničí, velmi často cestovala do zahraničí a sháněla pomoc pro ČSČK. První návštěvu Paříže uskutečnila krátce po svém jmenování do funkce ČSČK, aby se tam seznámila s organizací Francouzského červeného kříže a vyjednala zde pomoc pro Československo od spojeneckých humanitárních organizací.

V Paříži se setkala i se zástupci Kanadského červeného kříže. Ten nám po nějakém čase zaslal množství obvazů a dalšího zdravotnického materiálu. Díky pomoci Červeného kříže USA se Alici Masarykové podařilo, že v květnu 1919 odjela lékařská výprava Červeného kříže USA k našim legiím na Sibiř a do Československa a byla vyslána první zásilka šatstva.

V Paříži také požádala Masaryková o pomoc Rockefellerovu nadaci. Jednala zde také osobně s Herberkem Hooverem z Americké podpůrné organizace. Díky Alici Masarykové

byla do naší republiky vyslána Mise Herberta Hoovera z USA. Díky této Misi byla v Praze založena společnost Péče o dítě, v této společnosti byla Alice Masaryková předsedkyní.¹²

Díky osobním kontaktům A. Masarykové poskytl Americký červený kříž ČSČK největší pomoc především v počátcích jeho činnosti. Tato pomoc z USA přicházela zejména v druhé polovině roku 1919.

Pomoc od Britského červeného kříže přišla v podobě Mise Lady Pagetové, která se svými lékaři a ošetřovatelkami bojovala na Slovensku, kam se z Londýna přestěhovala, a Podkarpatské Rusi proti dětské úmrtnosti a skvrnitému tyfu. Lady Pagetová založila například epidemickou nemocnici v Turzovce.

„Při vzpomínkách na pětiletí existence Československého červeného kříže v roce 1924 dostala Alice Masaryková dopis od Gustava Adora, předsedy Mezinárodního výboru ČK v Ženevě, v němž zdůrazňuje její oddanost věci a plné pochopení pro velký humanitární ideál ČK, které nelze ani doceniti.“¹³

Včlenit se důstojně do mezinárodní rodiny národních společností nebyl lehký úkol, ale A. Masarykové se to povedlo, a to především jejím velkým úsilím. Zúčastnila se mezinárodních konferencí ČK v Ženevě, Paříži, Londýně a Bruselu. Byla zvolena do výkonného výboru a Rady guvernérů Ligy společností ČK a ČP. Zastupovala zde ČSČK v letech 1919 – 1938. Potom se to již nikomu nepodařilo. Také byla zvolena předsedkyní mezinárodního kongresu sociální práce v Paříži v roce 1928, a toto vše svědčí o úctě ciziny k její osobě a práci.

1.4.3 ČSČK v letech 1939 – 1945 20. století

Po německé okupaci a vytvoření protektorátu Čechy a Morava byl ČSČK 5. srpna 1940 rozpuštěn, veškerý majetek ústředí, ale i místních spolků ČSČK, byl zabaven (odhad materiálních škod byl stanoven na 170 milionů předválečných korun). I když bylo mnoho funkcionářů a členů ČSČK zatčeno, vězněno v koncentračních táborech a řada z nich popravena, ti kteří zůstali na svobodě, se aktivně zapojovali do odbojové činnosti, zachraňovali vězně z transportů a pochodů smrti, pomáhali v oblastech postižených bombardováním, při likvidaci epidemie skvrnitého tyfu v Terezíně, při Květnovém povstání v

¹² ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2003 s.63.

¹³ ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2003 s.78.

Praze, ale i na dalších místech, apod. Velmi aktivně pracovala také organizace ČSČK v zahraničí, ustanovená v září 1940.

1.4.4 Činnost ČSČK v období po II. Světové válce do „Sametové revoluce“

V prvních letech po druhé světové válce pokračoval ČSČK v duchu tradic první republiky. Obnovil přípravu ošetřovatelek a samaritánů i dopravní zdravotní službu. Obrovský úkol čekal Pátrací službu ČSČK, která byla zaplavena tisíci žádostmi po nezvěstných. Obnovena byla i tradice Mírových slavností Červeného kříže, z nichž vznikl Světový den Červeného kříže.

Značný kus práce odvedl také dorost ČSČK, který připravil akce na školách - "Zdravotní tříletka na školách", "Mládež sobě a republice", "Týden dětské radosti", "Dětem více kalorií", "Dětem více ovoce" či "Kakao a rohlíky pro 20 % školní mládeže". Vrcholu svého rozkvětu dosáhl dorost ČSČK v roce 1949, kdy sdružoval 1.400.000 členů ve více než 45.000 třídách na téměř 15.000 školách. Představovalo to tehdy více než 11 % obyvatelstva ČSR a řadilo nás to po USA na 2.místo na světě.

Únorový politický převrat v roce 1948 znamenal významné změny i v činnosti ČSČK. Organizace Červeného kříže u nás ztratila svou samostatnost a nezávislost, v zájmu přežití se musela odklonit od sedmi principů mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, byla zařazena mezi společenské organizace a začleněna do jednotné Národní fronty. Svou samostatnost ztratil rovněž dorost ČSČK, který byl násilně zařazen do jednotné Pionýrské organizace a ČSM. Ukončena musela být rovněž tradice Mírových slavností Červeného kříže.

Přes ztížené podmínky odváděl ČSČK v letech 1949-1989 mnoho prospěšné práce pro potřebné. Z jeho činnosti sice vymizely některé tradiční charitativní činnosti, ale byly nahrazeny jinými. Stát sice převzal péči o zdraví lidu, sociální zabezpečení, osvětu, výchovu a kulturu, ale ČSČK jeho činnost v řadě případů úspěšně doplňoval. Postavení a úkoly ČSČK byly kodifikovány Zákonem o ČSČK z 30. října 1952.

Náročné úkoly začal plnit ČSČK v dobrovolném dárcovství krve (od roku 1960 v bezpříspěvkovém dárcovství krve), v zajišťování dobrovolných zdravotnických a sociálních služeb. ČSČK vytvářel Stanice první pomoci, zdravotnické hlídky, zdravotnické družiny, hlídky mladých zdravotníků i zájmové zdravotnické kroužky, školil dobrovolné sestry, mladé zdravotníky i lidové hygieníky. Zaměřil se na školení obyvatelstva v první pomoci, školil zdravotnické družiny CO. Rozvíjel doplňkovou ošetrovatelskou a pečovatelskou službu v

rodinách, ČSČK aktivně pomáhal při celostátním očkovaní proti dětské obrně, pořádal letní dětské tábory pro zdravotně oslabené děti, organizoval Vodní záchrannou službu. V této době pořádá ČSČK studijní střediska pro děti a mládež, zdravotně výchovné hry pro děti na mateřských a základních školách, poskytuje desítky humanitárních pomocí do zahraničí.¹⁴

1.4.5 ČSČK po revoluci, vznik ČČK

Politické a společenské změny v závěru roku 1989 umožnily ČSČK návrat k nezávislosti a samostatnosti, ale i k některým charitativním činnostem. ČSČK se navrácí k důslednému dodržování sedmi základních principů mezinárodního hnutí Červeného kříže. V březnu 1992 byl Federálním shromážděním schválen nový Zákon č.126/1992 Sb. o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži¹⁵ na jehož základě byla Červenému kříži vrácena malá část dříve mu patřících objektů a nemovitostí (ČSČK v ČR bylo takto vráceno 12 objektů). V roce 1991 se stává zvláštní složkou Českého červeného kříže Mládež ČČK.

V souvislosti se zánikem Československé federace došlo ke změně i v ČSČK. Od 1. 1. 1993 se ČSČK rozdělil a ke dni 5. 6. 1993 se jeho část na území ČR transformovala v Český červený kříž, který byl uznán Mezinárodním výborem Červeného kříže dne 26. 8. 1993 a dne 25. 10. 1993 byl přijat do Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

Český červený kříž nadále plní úkoly v bezpříspěvkovém dárcovství krve, ve výuce a poskytování první pomoci, v sociální oblasti, pořádá ozdravné rekondiční pobyty pro zdravotně postižené děti. Zřizuje střediska sociálních služeb, geriatrická centra, stravovny pro důchodce a bezdomovce, ošacovací střediska, sociální domy s bezbariérovými byty pro staré a invalidní občany, stacionáře pro zdravotně oslabené děti, byty pro osamělé matky. Organizuje domácí ošetrovatelskou péči, v některých regionech provozuje opět zdravotní dopravní službu. Je zřizovatelem řady nestátních zdravotnických zařízení. K plnění úkolů v mimořádných situacích vytváří síť Humanitárních jednotek ČČK. Dále provozuje Pátrací službu ČČK, poskytuje humanitární pomoc do zahraničí. Zabývá se také šířením znalosti mezinárodního humanitárního práva a humanitárních principů.

Velmi dobře obstál Český červený kříž při katastrofálních povodních na Moravě v roce 1997, kdy celkový rozsah jeho pomoci přesáhl 600 milionů korun. Poskytl materiální pomoc cca 9.000 tun materiálu, přímou finanční pomoc pro 15.200 rodin, finanční pomoc k obnově bydlení 923 rodinám. ČČK vybudoval 7 domů s pečovatelskou službou

¹⁴ Český červený kříž [online]. Praha: Český červený kříž, Posl. úpravy 1.11.2006 [cit. 2006-11-02]. Dostupné na WWW: < <http://www.cck-cr.cz> >.

¹⁵ Zákon č.126/1992 Sb. o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži.

v postižených oblastech. I při rozsáhlých povodních v roce 2002 poskytoval ČČK humanitární pomoc a v rámci projektů obnovy vystavěl či opravil přes osmdesát objektů v rozsahu přes 330 milionů Kč (režijní náklady činily jen 1,7%).¹⁶

Mládež ČČK pomáhá při výuce první pomoci dětí a mládeže, realizuje projekty k prevenci šíření HIV/AIDS, průvodcovskou službu Help trans, organizuje zájmovou činnost dětí.

Kolektivními členy ČČK se postupně stávají Vodní záchranná služba ČČK, Horská služba ČR (o.p.s. i o.s.), Svaz záchranných brigád kynologů, Skalní záchranná služba CHKO Broumovsko, Speleologická záchranná služba a Česká unie námořního jachtingu.

1.4.6 Činnost a oblasti působení ČČK

Český červený kříž působí v oblasti humanitární, sociální a zdravotní. Hlavní okruhy činnosti ČČK jsou stanoveny v Zákoně o ochraně znaku a názvu červeného kříže a o Československém červeném kříži¹⁷, dále pak ve Stanovách ČČK.

Mezi nejdůležitější činnosti Českého červeného kříže patří:

- Dárcovství krve (ČČK organizuje dobrovolné dárcovství krve).
- Humanitární pomoc (za účelem humanitární pomoci vytváří a organizuje ČČK humanitární jednotky. Humanitární jednotky ČČK jsou hlavním nástrojem programu připravenosti na katastrofy. Tento poměrně nový systém byl vybudován v úzké spolupráci s Německým červeným křížem, který má na tomto poli bohaté zkušenosti).
- Sociální činnost (Základem sociální činnosti Českého červeného kříže je dobrovolná práce členů Českého červeného kříže na úrovni oblastních spolků a místních skupin ČČK. Ty organizují dobrovolnou pečovatelskou službu, pomoc ohroženým skupinám obyvatel, akce pro staré, nemocné a tělesně postižené občany, ošacovací střediska apod.

Kromě dobrovolné sociální činnosti zaměřil Český červený kříž svoji pozornost na poskytování sociálních služeb na profesionální úrovni. Je zřizovatelem nebo provozovatelem některých sociálních zařízení a služeb např. Dům na půl cesty Jičín, Ubytovna pro bezdomovce OS ČČK Zlín, Chráněné dílny - OS ČČK Chomutov a OS ČČK Mladá Boleslav, Gerontocentrum Český Těšín - OS ČČK

¹⁶ Český červený kříž [online]. Praha: Český červený kříž, Posl. úpravy 1.11.2006 [cit. 2006-11-02]. Dostupné na WWW: < <http://www.cck-cr.cz> >.

¹⁷ Zákon č. 126/1992 Sb. o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži.

Karviná, Domovinka Český Těšín, Kontaktní centrum pro drogově závislé Abúze klub - OS ČČK Litoměřice a mnohá další).

- Výuka a poskytování první pomoci.
- Pátrací služba (Jednou z činností, jejíž prostřednictvím přicházejí občané do kontaktu s Českým červeným křížem, je tzv. pátrací činnost, kterou provádí Odbor pátrací služby Úřadu ČČK. Legální oprávnění této činnosti zaměřené na ochranu a pomoc osobám postiženým ozbrojenými konflikty je zakotveno v 36 člancích Ženevských konvencí a v Dodatkových protokolech z r. 1977. Pátrací činnost velice úzce souvisí se vznikem hnutí Červeného kříže spojeného s myšlenkou odstranění nebo zmírnění fyzického utrpení. Pátrací služba rozvíjí tuto původní myšlenku s cílem odstranit psychické strádání lidí, kteří v důsledku válečných událostí, nebo za jiných závažných okolností, ztratili spojení se svými nejbližšími).

Autor považuje za důležité uvést v této práci zmínku o postavení a činnosti Oblastního spolku Červeného kříže v mém rodném městě, kterým jsou České Budějovice.

V Českých Budějovicích sídlí Oblastní spolek Českého červeného kříže v Husově ulici č. 20 a kromě tradičních činností, jako je výuka laické první pomoci, nábor a oceňování bezpříspěvkových dárců krve, v posledních deseti letech rozšířil svou činnost zejména v sociální oblasti. Zde ho mimo jiné prezentuje vyhledávané ošacovací středisko, kde je 4x ročně kompletně ošaceno každý rok kolem 1000 sociálně slabých občanů.¹⁸

Od roku 2003 je v souvislosti se vznikem krajů OS ČČK České Budějovice pověřen krajskou agendou ČČK v Jihočeském kraji.

OS ČČK má rovněž dobře připravenou a vybavenou Humanitární jednotku, která je připravena v rámci Integrovaného záchranného systému zasáhnout v případě rozsáhlé průmyslové či jiné havárie nebo živelní pohromy v druhém sledu za profesionálními záchranáři.

Při Oblastním spolku rovněž pracuje také Klub dárců krve, kde se sdružuje asi 50 jejich mnohonásobných dárců. Jejich činností je, kromě propagace bezpříspěvkového dárcovství, také společenské a kulturní vyžití.

Profesionální pracovníci OS ČČK při zajišťování většiny akcí úzce spolupracují i s Oblastní skupinou Mládeže Českého červeného kříže, který sdružuje mladé lidi do 26 let se

¹⁸ Český červený kříž a Český červený kříž v Českých Budějovicích [online]. České Budějovice: OS ČČK České Budějovice, Posl. úpravy 2.3.2007 [cit. 2007-03-02]. Dostupné na WWW: < <http://www.cckcb.cz> >.

zájmem o činnost Červeného kříže. Bez jejich obětavé pomoci by celá řada zejména jednorázových činností byla jen velmi těžko představitelná.

Nejvíce ovšem českobudějovický OS ČČK zviditelňuje jeho Agentura domácí péče ALICE, kde se zdravotní sestry spolu s profesionálními pečovatelkami starají o klienty v domácnostech. Agentura mimo jiné zajišťuje i nepřetržitý rozvoz obědů osamělým, starším, těžce mobilním občanům. V neposlední řadě dlouhodobě spolupracuje s Okresní dopravní zdravotnickou službou České Budějovice, která je zároveň největší místní skupinou ČČK této oblasti.

Činnost a oblast působení ČČK, jak je patrné z předchozích řádek, je velmi rozmanitá a dá se říci, že nenahraditelná. Právě dobrovolnost přináší do všech činností ČČK opravdovou snahu chtít něco dokázat, někomu pomoci, něco zlepšit v tom nejčistším slova smyslu. Český červený kříž a celá organizace Mezinárodního hnutí Červeného kříže může být hrdá na svoji práci, kterou vykonává prostřednictvím dnes již několika generací dobrovolníků, práci, která pomáhá, podporuje, zachraňuje, práci, bez které by bylo lidstvo naší planety o něco chudší a zranitelnější.

2 Ochrana obyvatelstva

Pojem ochrana obyvatelstva je často používán pro označení určitého sdruženého (integrovaného) systému vztahů, vazeb a konkrétních opatření k ochraně obyvatelstva a jeho majetku v nejrůznějších situacích, kdy může dojít k jejich ohrožení.¹⁹ Typ ohrožení je v tomto případě velmi obsáhlý a zahrnuje „každodenní“ negativní události, přes nejrůznější katastrofy a nouzové situace až po ozbrojený konflikt.

V knize Ochrana obyvatelstva uvádí Kratochvílová²⁰: „*Za základy existence civilní ochrany jsou obvykle považovány:*

- *odvrácení nebo omezení škodlivého působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodních vlivů a haváriemi, které ohrožují život, zdraví, majetek, nebo životní prostředí,*
- *činnost k odstranění následků mimořádné události nebo krizového stavu,*
- *výhody koordinovaného postupu.*“

¹⁹ LINHART, P. *Některé otázky ochrany společnosti*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2005. s. 3. ISBN 80-86640-43-4.

²⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Ochrana obyvatelstva*. Frýdek – Místek: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2005. s 4. ISBN 80-86634-70-1.

Za mimořádnou událost²¹ se považuje škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.

2.1 Vznik a vývoj

Období vývoje organizované ochrany obyvatelstva na území naší republiky lze rozdělit, dle Linharta²², do několika časových úseků.

Od svého vzniku v roce 1935 do roku 1938 představovala civilní protiletectká ochrana historickou etapu existence ochrany obyvatelstva v demokratických podmínkách, která skončila zánikem republiky a vznikem Protektorátu Čechy a Morava a Slovenské republiky.

Období mezi léty 1945 – 1951 bylo ve znamení likvidace civilní protiletectké ochrany, která vycházela především z euforie spojené s ukončením světové války a s určitým pocitem absolutního bezpečí, který byl ukončen rokem 1948 a počátkem studené války. Následná léta předznamenala další vývoj civilní obrany.

V letech 1951 – 1957 došlo k postupné obnově civilní obrany a její výstavbě za dohledu a přímého vlivu tehdejšího Sovětského svazu. Prioritou v této době byla ochrana proti konvenčním zbraním v případě ozbrojeného konfliktu.

V letech 1958 – 1975 plnila civilní obrana úkoly a opatření, spojené s ochranou obyvatelstva a národního hospodářství proti použití zbraní hromadného ničení v případě ozbrojeného konfliktu. Změny, které přinesl rok 1968, se promítly do řízení civilní obrany.

Časová etapa 1975 – 1989 byla charakterizována přechodem civilní obrany z rezortu ministerstva vnitra k rezortu ministerstva obrany, v této době také poprvé zaznívají ohlasy pro legalizaci činnosti civilní obrany při přírodních katastrofách a průmyslových haváriích v období míru. Vzhledem k chybějícím legislativním normám se toto daří uskutečnit až o několik let později.

Období po roce 1990 lze rozdělit na dvě časové etapy a to na roky 1990 – 1992 a dále 1993 do současnosti. Tyto etapy se týkají činnosti civilní obrany v podmínkách demokratické ČSFR a samostatné České republiky a odrážejí množství systémových, organizačních a legislativních změn. Po roce 1993 dochází ke změně názvu – civilní ochrana a po přijetí nové legislativy v roce 2000 ochrana obyvatelstva.

²¹ Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

²² LINHART, P. *Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2005. s. 5. ISBN 80-86640-55-8.

2.1.1 Civilní protiletectká ochrana

Civilní protiletectká ochrana, dále jen „CPO“, byla zřízena přijetím zákona č. 82 Sb., ze dne 11. dubna 1935 o ochraně a obraně proti leteckým útokům. Řízením CPO bylo pověřeno ministerstvo vnitra. K provádění zákona byly ve městech vytvořeny poradní výbory civilní protiletectké ochrany. Ve spolupráci s ministerstvem národní obrany a dalšími resorty bylo území ČR rozděleno podle předpokládaného leteckého napadení do několika kategorií. Zákon č. 75 Sb. z 8. dubna 1938 doplňuje zákon o ochraně a obraně proti leteckým útokům v návaznosti na možné ohrožení ČR Německem.

Byla stanovena opatření před leteckými útoky pro jednotlivé kategorie obcí. Potenciální nebezpečí se týkalo především velkých měst s průmyslovými podniky a jinými zařízeními, které byly důležité pro obranu státu. Mezi hlavní úkoly patřilo zabezpečení obyvatelstva ochrannými maskami a dostatečný počet veřejných úkrytů. CPO většího města byla zpravidla řízena zástupcem samosprávy. Dětila se na odbory, z nichž nejdůležitější byly: organizačně – propagační, záchranný, technický, evakuační, výcvikový a svépomocný. Území města se v závislosti na rozloze dělilo na okrsky. Úroveň připravenosti složek CPO a stav plnění úkolů v ochraně obyvatelstva byly závislé na přidělených finančních prostředcích. K zákonu o ochraně a obraně proti leteckým útokům byly vydávány vládní nařízení týkající se výroby, oprav a prodeje ochranných masek a budování úkrytů.

Jednou z podstatných výkonných složek civilní protiletectké ochrany byla samaritánská služba zřizující stanice první pomoci a ošetrovny, starala se o jejich materiální vybavení, vyhledávala zasažené osoby, poskytovala první pomoc a prováděla jejich transport do další zdravotnické etapy.

Úroveň připravenosti jednotlivých složek CPO a stav plnění úkolů zejména v ochraně obyvatelstva byly přímo odvislé od přidělovaných finančních prostředků a nezdědka i od politicko – mocenského boje jednotlivých politických stran.²³

2.1.2 Činnost v době Protektorátu

V období okupace přešlo postupně v roce 1940 na území Protektorátu veškeré řízení CPO na protektorátní polici, která zabezpečovala součinnost ostatních složek především Červeného kříže a požárních jednotek. Od července roku 1941 byly složky protektorátní CPO

²³ ŠILHÁNEK, B.; DVOŘÁK, J. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. s. 10. ISBN 80-86640-12-4.

podřízeny říšským složkám pořádkové policie a začleněny do Luftschutzu. Tímto opatřením vstoupila v platnost říšská nařízení Luftschutzu.

Z pohledu německého práva byla protiletcká ochrana součástí zemské obrany a jejím úkolem bylo chránit stát před následky nepřátelských leteckých útoků. Od zavedení německého práva o protiletcké ochraně v Protektorátu byla též v Čechách a na Moravě provedena protiletcká opatření podle německého vzoru. Provedení protiletckých opatření nebylo z německého pohledu jednoduché, protože vydané právo o protiletcké ochraně bylo mimořádně obsáhlé. Řádné provádění bylo tedy možné jen na podkladě účelně a přehledně sestavených ustanovení, které braly v úvahu poměry na území Protektorátu, pokud se odchylovaly od Německých poměrů. Pro tento účel byla vydána v Protektorátu příručka všem osobám, které byly činné při zavádění protiletcké ochrany s názvem „Luftschutzrecht in Böhmen und Mähren“.

2.1.3 Civilní ochrana 1945 – 1989

Po skončení II. Světové války došlo po roce 1945 k minimalizaci opatření k ochraně obyvatelstva před vzdušným napadením. Tato likvidace probíhala, jak je již výše uvedeno, ve znamení euforie a radosti z konce II. Světové války a z pocitu absolutního bezpečí, kdy myšlenka, že civilní obrana již nikdy nebude zapotřebí se zdála naprosto samozřejmou. Ve smyslu usnesení vlády ze dne 27. listopadu 1947 a ve smyslu směrnic, které z tohoto usnesení vycházely pro likvidaci zařízení a materiálu protiletcké ochrany, vydaných ministerstvem vnitra, probíhala od roku 1946 organizovaná likvidace protiletcké ochrany. Tato likvidace spočívala především v odstraňování ochranných staveb, zařízení, zbytků původní organizační struktury a dalších opatření a byla charakteristickým rysem od osvobození do března 1948. Jak uvádí Linhart²⁴: „*Faktem zůstává, že československá protiletcká ochrana v roce 1947 neposkytovala ani minimální zabezpečení obyvatelstva před následky nepřátelského vzdušného napadení.*“

Po únorový vývoj v roce 1948 zásadně ovlivnil novou formulaci obsahu civilní ochrany, jejího materiálně – technického a personálního zabezpečení a zejména principů její výstavby. Nové úvahy předpokládaly budování civilní ochrany jednak na bázi národních výborů (státní správy), jednak na bázi tehdejšího národního hospodářství.²⁵ Tyto teze byly realizovány přijetím Vládního usnesení o civilní obraně ze dne 13. července 1951, jehož

²⁴ LINHART, P. *Některé otázky ochrany společnosti*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2005. s. 4. ISBN 80-86640-43-4.

²⁵ LINHART, P. *Některé otázky ochrany společnosti*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2005. s. 4. ISBN 80-86640-43-4.

přílohou bylo Nařízení o základních úkolech a povinnostech v civilní obraně na území republiky Československé. Tímto usnesením byly na dlouhá léta vymezeny základní prvky organizace civilní obrany, neboť pojem „obrana“ měl zdůrazňovat širší a aktivnější činnost na tomto úseku. Nově vzniklá civilní obrana, od této doby byla hojně používána zkratka „CO“, spadala do působnosti ministerstva vnitra a její pevná organizační struktura byla tvořena především vojenskou částí. Nevojenskou část tvořily služby CO, organizované podle jednotlivých zainteresovaných rezortů, organizace a jednotky CO ve výrobně hospodářské sféře. Přechod na obranná opatření proti zbraním hromadného ničení v padesátých letech si vyžádalo přijetí Usnesení vlády Republiky československé č. 49 o civilní obraně Republiky československé s přílohou Směrnice o civilní obraně Republiky československé z 15. ledna 1958, které nahradilo vládní usnesení z roku 1951 a jeho přílohu.

Na začátku šedesátých let byl mimo jiné i v souvislosti se změnou územně administrativního uspořádání republiky a se změnou názvu státu přijat Zákon č. 40 ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky, který obsahuje příslušná ustanovení, týkající se civilní obrany. Tímto zákonem byly zrušeny mimo jiné zákon č. 82 z roku 1935, zákon č. 75 z roku 1938 a výše uvedené usnesení vlády. Padesátá a šedesátá léta lze obecně charakterizovat jako dobu výstavby úkrytů pro obyvatelstvo v kategorizovaných prostorech a snahou o plošné zabezpečení ochrany obyvatelstva prostředky individuální protichemické ochrany. Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci ovlivnil i dění v CO. Vznik federace si vynutil podstatné změny ve sféře centrálního řízení CO a v dosavadních vztazích orgánů a složek CO. Ministři vnitra České a Slovenské socialistické republiky se stali veliteli CO obou národních republik a ministr vnitra ČSSR zůstal i nadále velitelem CO ČSSR. U obou ministerstev vnitra byly ustanoveny štáby CO republik.

Dnem 1. ledna 1976 byla civilní obrana v důsledku doktrinní teorie Varšavského bloku vyjmuta z působnosti ministerstva vnitra a převedena do působnosti ministerstva obrany za účelem vytvoření podmínek pro plné zabezpečení ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelského napadení, k vytvoření podmínek pro plynulý chod hospodářského života při nepřátelském napadení a k odstraňování následků tohoto napadení. Jak uvádí Kratochvílová²⁶: „*Opatření a příprava k plnění úkolů CO za branné pohotovosti státu se prováděla v míru v souladu s hospodářskými možnostmi státu a za účasti všeho obyvatelstva.*“

V souladu s dokumentem „Komplexní zdokonalování CO ČSSR“ schváleným v roce 1981, byl stanoven hlavní způsob ochrany obyvatelstva – ukrytí. Podle výše zmíněného

²⁶KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Ochrana obyvatelstva*. Frýdek – Místek: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2005. s.6. ISBN 80-86634-70-1.

dokumentu a „Směrnice o zabezpečení obyvatelstva prostředky individuální ochrany“, vydané v roce 1982, bylo obyvatelstvo vybavováno prostředky individuální ochrany v pořadí: příslušníci jednotek CO, osazenstvo objektů výrobní sféry, děti do 15-ti let, ostatní tzv. neaktivní obyvatelstvo. Zhruba od poloviny osmdesátých let se začalo uvažovat také o úloze civilní obrany v době míru při prevenci a likvidaci přírodních a antropogenních katastrof. Pro tuto činnost však chyběl zásadní legislativní dokument, na základě kterého by byla civilní obranou prováděna.

2.1.4 Vývoj po roce 1990

V roce 1990 byla zahájena transformace civilní obrany s cílem vytvořit nový moderní systém ochrany obyvatelstva, odpovídající příslušným systémům ve vyspělých zemích. K tomu vláda České republiky dne 17. března 1993 přijala Usnesení č. 126, jehož obsahem byla Opatření civilní ochrany České republiky. V opatřeních je mimo jiné deklarováno, že do doby přijetí právní úpravy civilní ochrany je nutno zachovat funkčnost systému civilní ochrany v souladu s čl. 61 Dodatkového protokolu I z roku 1977 k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, a to realizací vybraných opatření civilní ochrany. Tato opatření jsou adekvátní původní činnosti civilní obrany. Pojem civilní obrana – CO byl zaveden v souvislosti s vyhlášením Zákona České národní rady ze dne 21. prosince 1992 a odpovídá užšímu výkladu civilní obrany ve smyslu mezinárodního humanitárního práva (opatření k ochraně životů a k omezení materiálních škod).

Usnesením vlády České republiky ze dne 24. listopadu 1993 č. 660 byly ke dni 31. prosince 1993 zrušeny štáby civilní ochrany okresů a statutárních měst a nově utvořené struktury již nezahrnovaly vojáky z povolání, čímž došlo ke snížení finančních nákladů a ke zcivilnění výkonu státní správy v civilní ochraně. Důležité změny v pojetí ochrany obyvatelstva přinesl rok 1997, kdy došlo k přijetí usnesení vlády České republiky ze dne 12. listopadu 1997 č. 710 ke koncepci zabezpečení úkolů civilní ochrany definovaných Dodatkovým protokolem I k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z 12. srpna 1949. Toto usnesení předjímá kontinuitu odpovědnosti za plnění úkolů civilní ochrany v míru, za mimořádných událostí nebo krizových situací a válečného stavu.²⁷

²⁷ ŠILHÁNEK, B.; DVOŘÁK, J. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. s. 38. ISBN 80-86640-12-4.

Převod výkonu státní správy ve věcech civilní ochrany z působnosti Ministerstva obrany do působnosti Ministerstva vnitra byl proveden na základě Usnesení vlády České republiky ze dne 20. ledna 1999 č. 53 s účinností od 1. ledna 2000. Usnesením č. 39 z 5. ledna 2000 vzala vláda na vědomí informaci o postupu transformace a vyslovila souhlas se změnou termínu převodu státní správy ve věcech civilní ochrany k 1. lednu 2001. Tímto dnem bylo v rámci Ministerstva vnitra vytvořeno Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, do jehož struktur a do struktur hasičských záchranných sborů krajů integrovaly struktury Hlavního úřadu CO a jeho podřízených součástí.

Zákon č. 239/2000 Sb., o Integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, vymezil povinnosti k plnění úkolů CO hasičským záchranným sborům, vybraným ministerstvům, obcím, právníkům, podnikajícím fyzickým a fyzickým osobám. Vyhláška Ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva, jednotlivé úkoly blíže vymezuje a specifikuje. Nařízení vlády č. 463 ze dne 27. listopadu 2000 vymezuje náhrady poskytované Hasičskými záchrannými sbory krajů právníkům a podnikajícím fyzickým osobám na ochranu obyvatelstva.

Přijetím zejména zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, zákona č. 239/2000 Sb., o Integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů a zákona č. 240/2000 Sb., o Krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon) bylo naplněno výše zmíněné vládní usnesení č. 710 a do našeho právního řádu byl nově zaveden pojem Ochrana obyvatelstva. Tato „krizová legislativa“ obsahuje nezbytné právní normy, které stanoví ministerstvům a ostatním ústředním správním úřadům, orgánům krajů, obcím a vybraným právníkům a fyzickým osobám konkrétní úkoly v oblasti ochrany obyvatelstva.

Vstoupením výše uvedených zákonů v platnost a převodem civilní ochrany z působnosti Ministerstva obrany do působnosti Ministerstva vnitra dnem 1. ledna 2001 se Ministerstvo vnitra stalo garantem „civilní“ ochrany obyvatelstva a hlavním koordinátorem opatření ostatních zainteresovaných resortů, které se týkají zábrany škod, přírodních a antropogenních havárií a krizových situací a opatření v období války tak, jak je obvyklé ve většině vyspělých evropských států.²⁸

Usnesením vlády České republiky č. 417 ze dne 22. dubna 2002 byla schválena Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. V ní je položen důraz na prohloubení veřejné informovanosti, je zvýrazněna role Integrovaného záchranného systému s potřebou vybavení jeho složek technikou a materiálem k zvládnutí Mimořádných

²⁸LINHART, P. *Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2005. s. 8. ISBN 80-86640-55-8.

událostí včetně teroristických útoků s použitím zbraní hromadného ničení, upozorňuje na rozšiřující se okruh hrozeb a rizik nevojenského ohrožení. Dále upozorňuje na vzrůstající rozsah jejich možných dopadů, řeší zabezpečení finančních prostředků na ochranu obyvatelstva, zdůrazňuje zvýšení úrovně připravenosti pracovníků řešících úkoly ochrany obyvatelstva, občanů a školní mládeže, stanovuje základní organizační a technické opatření ochrany obyvatelstva varováním, evakuací, ukrytím a nouzovým přežitím, stanovuje postup nakládání s materiálem civilní ochrany apod.

Koncepce navrhuje řešit především tyto problémy:²⁹

- vazby a úkoly jednotlivých úrovní veřejné správy, podnikové sféry i občanů
- vybavení složek integrovaného záchranného systému materiálem a technikou k odstraňování následků mimořádných událostí vyplívajících z nových hrozeb
- vytvoření centrálních sil IZS v rezortu ministerstva vnitra
- dobudování systému operačních a informačních středisek IZS a jejich zodolněné komunikační spojení a informační a komunikační systém krizového řízení
- zvýšení úrovně připravenosti pracovníků veřejné správy, zejména obcí, právnických a podnikajících fyzických osob, občanů a školní mládeže
- stanovení základních organizačních a technických opatření ochrany obyvatelstva, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití
- stanovení postupu nakládání s materiálem civilní ochrany

Z analýz a komparací systémů ochrany obyvatelstva států západní, střední, ale i východní Evropy a některých mimoevropských států vyplývá, že hlavní směry vývoje ochrany obyvatelstva, stanovené v koncepci, jsou v souladu se současným trendem ve světě.

2.2 Stručný vývoj v Evropě

Počátky budování ochrany obyvatelstva, především před následky leteckých útoků v Evropě spadají, obdobně jako v našich zemích, do druhé poloviny dvacátých a první poloviny třicátých let minulého století. V tomto období vznikaly v řadě evropských států organizace ochrany obyvatelstva a byly přijímány zásadní legislativní normy, vymezující jejich činnost, která spočívala především v prevenci před účinky vojenského napadení civilního obyvatelstva. Obecně se hovoří o civilní protiletecké obraně nebo ochraně.

²⁹ *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015*. Praha: MV - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003.

Po dočasném útlumu aktivit v této oblasti, bezprostředně po skončení II. Světové války došlo, v souvislosti se vznikem tzv. bipolárního světa, v řadě států opět k budování organizované ochrany obyvatelstva a jejího legislativního vymezení. Veškerá opatření směřovala k ochraně obyvatelstva výhradně pro případ války, do poloviny padesátých let vedené konvenčními prostředky. V dalším období pak zaměřená na ochranu před zbraněmi hromadného ničení. Do tohoto období spadá v řadě států masivní budování ochranné infrastruktury, jako rozhodujícího způsobu ochrany obyvatelstva před napadením.

Po uvolnění mezinárodního napětí se v sedmdesátých letech začínají prosazovat tendence, aby organizovaná ochrana obyvatelstva mohla být využívána v míru při likvidaci následků přírodních katastrof. K tomuto účelu byly přizpůsobovány i základní legislativní dokumenty. Tyto snahy dostaly konkrétní podoby zejména po ministerské schůzce Evropské unie v roce 1986, kde byly položeny základy pro společnou politiku Evropské unie v oblasti civilní ochrany. Po přijetí tzv. Římské smlouvy státy NATO v roce 1991, kdy došlo ke změně priorit s posunutím na první místo politického a nevojenského řešení. Praktickým důsledkem těchto jednání bylo, že řada států zrušila drahé pevné organizační a institucionální struktury, určené především k ochraně obyvatelstva v období války. Následovala výstavby nových bezpečnostních systémů s novými názvy, určených především k ochraně obyvatelstva v období míru před přírodními a jinými negativními vlivy, využitelných i v průběhu ozbrojeného konfliktu.

2.3 Ochrana obyvatelstva a IZS

Pojem ochrana obyvatelstva lze chápat v širším a užším slova smyslu. V užším pojetí je ochranou obyvatelstva plnění úkolů civilní ochrany. V širším pojetí je ochranou obyvatelstva také příprava na mimořádnou událost a provádění záchranných a likvidačních prací složkami Integrovaného záchranného systému (dále jen „IZS“).

Zákon³⁰ stanoví složky IZS a jejich působnost, jakož i působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávních celků, práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva před a po dobu vyhlášení stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení a válečného stavu. Ochrana obyvatelstva je součástí záchranných a likvidačních prací při řešení mimořádných událostí. Je tedy součástí IZS, ale její úkoly mohou být soustředěny i na tu fázi řešení mimořádné událostí, které je za hranicí záchranných

³⁰Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

likvidačních prací. Ochrana obyvatelstva je tudíž využívána zejména pro řešení krizových situací.

IZS vznikl z potřeby každodenní činnosti záchranářů, zejména při složitých haváriích, nehodách a živelních pohromách, kdy je třeba organizovat společnou činnost všech, kdo mohou svými silami a prostředky, kompetencemi nebo jinými možnostmi přispět k provedení záchrany osob, zvířat, majetku nebo životního prostředí. Jak píše Kratochvílová³¹: „*IZS není institucí, nýbrž systém s nástroji spolupráce a koordinace složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při společném provádění záchranných a likvidačních prací a je součástí systému pro zajištění vnitřní bezpečnosti státu.*“

IZS je tvořen základními a ostatními složkami. Základními složkami jsou HZS ČR a jednotky požární ochrany, zařazené v plošném pokrytí území, Policie České republiky a zdravotnická záchranná služba. Tyto složky jsou schopny a povinny na základě zvláštních předpisů rychle a nepřetržitě zasahovat s celoplošnou působností na území státu. Z ostatních složek IZS se počítá se zapojením především místních havarijních služeb podle jejich profese, městské policie, lůžkových zdravotnických zařízení, armády České republiky, občanských sdružení, právnických a fyzických osob. Ostatní složky IZS jsou povolány k záchranným a likvidačním pracím podle druhu negativní události na základě jejich oprávnění k takovéto činnosti, které je dáno právními předpisy. Zařazování ostatních složek do IZS se provádí na stupni kraj, kde do poplachového plánu IZS daného kraje zařazuje tyto složky hasičský záchranný sbor kraje, na základě předem uzavřené dohody o poskytnutí pomoci na vyžádání podle zákona o IZS.

Mezi ostatní složky IZS patří také ČČK a jeho oblastní spolky. Na základě pokynu GR HZS ČR ze dne 6. 6. 2003³² jsou uzavírány dohody o spolupráci mezi základními složkami a ostatními složkami IZS. Využití ČČK spočívá především v možnosti poskytnutí humanitárních jednotek s působností na území ČR, zakládání humanitárních sbírek např. Povodně 2002, poskytnutí proškoleného zdravotnického personálu atd. Praktické využití spočívá především při využití dobrovolníků za účelem odstraňování následků mimořádných událostí a živelních pohrom.

³¹ KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Ochrana obyvatelstva*. Frýdek – Místek: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2005. s 109. ISBN 80-86634-70-1.

³² Pokyn generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky a náměstka ministra vnitra ze dne 6. června 2003, kterým se stanovuje postup při uzavírání dohod v rámci integrovaného záchranného systému.

2.3.1 Základní činnosti Ochrany obyvatelstva

Ochrana obyvatelstva jako součást HZS ČR zajišťuje na území ČR především tyto činnosti:³³ vyrozumění a varování obyvatelstva, evakuaci a ukrytí obyvatelstva.

Vyrozumění a varování: Každý vyspělý stát světa vytváří podmínky ke snížení následků mimořádných událostí, které mohou kdykoliv ohrozit životy, zdraví a majetek obyvatelstva. Jedním z prvořadých opatření je včas varovat obyvatelstvo před hrozícím nebezpečím (před povodněmi, před následky havárií s únikem nebezpečných látek do životního prostředí, před nebezpečím velkých požárů, před zemětřesením, před nebezpečím sesuvu půdy, před lavinovým nebezpečím apod.). To proto, aby obyvatelé v ohrožených místech mohli včas přijmout opatření, která by zachránila jejich životy a zdraví a co nejvíce snížila následky těchto mimořádných událostí na jejich majetku. Jedním ze základních úkolů ochrany obyvatelstva je tedy zabezpečit včasné varování obyvatel před potenciálním nebezpečím. Dnem 1. listopadu 2001 byl na území České republiky zaveden jediný *varovný signál* „Všeobecná výstraha” pro varování obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události. Jedná se o kolísavý tón sirény po dobu 140 vteřin. Vyhláší se v případě, kdy může dojít nebo došlo k ohrožení životů a zdraví obyvatel v důsledku mimořádných událostí - živelní pohromy (např. povodeň, sněhová kalamita, větrná smršť), havárie s únikem nebezpečných látek do životního prostředí (např. havárie v chemickém závodě, ve skladu chemikálií, havárie v jaderném energetickém zařízení, ropná havárie), či jiné mimořádné události (např. teroristický čin, sabotáž, zháňství). Sirény mohou být použity podle potřeby místně nebo na území kraje i na území celého státu.

Vyrozumění lze definovat jako komplexní souhrn organizačních, technických a provozních opatření zabezpečujících včasné předání informací o hrozící či již vzniklé mimořádné události orgánům krizového řízení, orgánům státní správy a samosprávy, právníkům osobám a podnikajícím fyzickým osobám dle havarijních nebo krizových plánů.³⁴ Hlavním účelem vyrozumění je co nejrychleji zaktivovat osoby určené pro řízení a provádění preventivních opatření nebo opatření k odstraňování následků mimořádné události a řešení krizového stavu.

Zákonná odpovědnost za zabezpečení vyrozumění základních i ostatních složek IZS a vyrozumění státních orgánů a orgánů územních samosprávních celků mají operační a

³³ MARTÍNEK, M.; LINHART, P. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2003. s. 15. ISBN 80-86640-08-6.

³⁴ KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Ochrana obyvatelstva*. Frýdek – Místek: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2005. s. 16. ISBN 80-86634-70-1.

informační střediska IZS, kterými jsou operační střediska HZS kraje a operační a informační středisko generálního ředitelství HZS.

Evakuace: soubor opatření k přemístění osob, hospodářského zvířectva a věcných prostředků z ohroženého prostoru na jiné bezpečné místo. Pokyn k evakuaci může vydat velitel zásahu, zaměstnavatel, obec, kraj. O způsobu provedení evakuace se lze dozvědět z vysílání Českého rozhlasu, České televize nebo z místního veřejného rozhlasu. Všechno je sice závislé na konkrétní situaci, ale vždy je nutné respektovat nařízený způsob evakuace, aby nedošlo ke zbytečné panice a dopravním problémům.

Při vyhlášení evakuace je nutné se zachovat takto:

V takovém případě je potřebné dodržet zásady pro opuštění bytu, vzít si s sebou evakuační zavazadlo a dostavit se do určeného evakuačního střediska.

Při použití vlastních vozidel je třeba dodržovat pokyny orgánů zabezpečujících evakuaci.

Přepravu osob ze zdravotnických a sociálních zařízení, škol apod. řídí personál příslušného zařízení dle evakuačních plánů.

Při opuštění bytu v případě evakuace je nutné dodržet tyto zásady:

- uhasit otevřený oheň v topidlech
- vypnout elektrické spotřebiče (mimo ledniček a mrazniček)
- uzavřít přívod vody a plynu
- ověřit, zda i sousedé vědí, že mají opustit byt
- nezapomenout dětem vložit do kapsy oděvu cedulku se jménem a adresou
- kočky a psy si vzít s sebou v uzavřených schránkách
- exotická zvířata, která přežijí delší dobu, nechat doma, zásobit je před odchodem potravou
- vzít evakuační zavazadlo, uzamknout byt, na dveře dát oznámení, že jste byt opustili a dostavit se na určené místo.

Ukrytí obyvatelstva: Ukrytí se provádí s využitím úkrytů civilní ochrany a jiných vhodných prostor, které se stavebními a jinými doplňkovými úpravami přizpůsobují k ochraně obyvatelstva. K tomuto účelu se využívají:

- a) stálé úkryty,
- b) improvizované úkryty.

Stálé úkryty – jsou vybudované ochranné stavby k ukrytí obyvatelstva zejména za válečného stavu. V současném období je na území ČR přes 5000 stálých úkrytů.³⁵ Možnost využití stálých úkrytů je pouze v době válečného konfliktu, v době míru nelze tyto úkryty využívat. K ochraně osob, např. před toxickými účinky nebezpečných látek, lze využívat přirozené ochranné vlastnosti staveb, tzv. improvizované úkryty.

Improvizované úkryty – se budují k ochraně obyvatelstva před účinky světelného a tepelného záření, pronikavé radiace, kontaminace radioaktivním prachem a proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení v případě nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu. Improvizované úkryty jsou vhodně upravené podzemní nebo i nadzemní prostory ve stavbách určených k ukrytí obyvatelstva.

K ukrytí před toxickými účinky nebezpečných chemických látek uniklých při haváriích se využívají přirozené ochranné vlastnosti obytných a jiných budov. Jedná se zpravidla o místnosti a prostory na odvrácené straně zdroje nebezpečí, utěsněné proti pronikání těchto látek a nad úrovní terénu, neboť řada látek je těžší než vzduch.

Využití přirozených ochranných vlastností budov k ukrytí, improvizovaná ochrana dýchacích cest, očí a povrchu těla, a především včasná evakuace z ohrožených prostorů je považovaná v současnosti za hlavní způsob ochrany obyvatelstva.

Opatření k ukrytí obyvatelstva jsou zpracována v plánech ukrytí v havarijních plánech krajů a ve vnějších havarijních plánech. Tyto plány zpracovávají hasičské záchranné sbory krajů.

Informace o způsobu ukrytí lze získat na příslušném obecním (městském) úřadě nebo u svého zaměstnavatele.

3 Dotazník

V předchozích kapitolách jsou uvedeny informace, které přibližují činnosti humanitární organizace a státem řízené Civilní ochrany. ČK i CO mají v naší republice dlouholetou tradici. Základy civilní ochrany, dříve civilní obrany, se vyučovaly na základních školách. Dnes se tato tradice postupně obnovuje. Příslušníci HZS pořádají intenzivní kurzy pro pedagogy, na kterých je s touto problematikou seznamují. Téma „Ochrana člověka za

³⁵ MARTÍNEK, B.; LINHART, P. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Praha: MV – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR., 2003. s. 19. ISBN 80-86640-08-6.

MÚ“ je zavedeno do výuky základních a středních škol pokynem MŠMT č. 12050/03-22 ze dne 4. 3. 2003.

Za účelem získat alespoň částečný přehled o tom, jak jsou lidé informováni nebo jaké mají znalosti o ČK a CO o jejich činnosti, historii a propojení byl sestaven následující dotazník.

S vytvořeným dotazníkem autor oslovil 100 osob ve věku od 20 do 65 let. 61 % dotazovaných osob byli kolegové z pracoviště, 39 % dotazovaných tvořili známí a rodina. Ze 100 oslovených osob vyplnilo dotazník 94 lidí. Tento počet samozřejmě neumožňuje zobecnovat výsledky dotazníku ve větším měřítku, dle názoru autora, ale poskytuje určitý pohled o tom, jak je společnost s danou problematikou seznámena.

Forma vyplňování dotazníku byla dle typu otázky a to označováním odpovědi, která nejvíce odpovídala znalostem problematiky, kterou dotazovaný o dané věci má. U pěti otázek z celkového počtu, tzv. otevřená forma, byl dán prostor k tomu, aby mohl být vyjádřen konkrétní názor psanou formou.

3.1 Struktura dotazníku

Vzhledem k tomu, že autora nezajímala jen základní znalost o Červeném kříži/Civilní ochraně, ale chtěl z dotazníku zjistit, jaká je informovanost dotazovaných se související tématikou, např. o Integrovaném záchranném systému a znalosti problematiky vyzkoušení obyvatelstva a evakuace, rozdělil dotazník do následujících částí.

- 1- Úvod
- 2- Formální otázky (ot. č. 1 - 3)
- 3- Zjištění vědomostí o historii a působnosti Červeného kříže a Civilní ochrany (ot. č. 4 – 10)
- 4- Otázky týkající se IZS a jednání při mimořádné události (ot. č. 11 – 16)
- 5- Závěr, poděkování

3.2 Výsledky dotazníkového šetření

1. otázka: Věková kategorie

Věková kategorie	Absolutní četnosti	procenta
20 – 30 let	32	34
31 – 40 let	33	35
41 – 50 let	15	16
51 a více let	14	15
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

2. otázka: Dosažené vzdělání

Vzdělání	Absolutní četnosti	procenta
základní	3	3
vyučen	39	42
středoškolské	46	49
Vysokoškolské	6	6
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

3. otázka: Pracujete jako, v..

Pracuji	Absolutní četnosti	procenta
Zaměstnanec v soukr. sektoru	32	34
Zaměstnanec ve státní správě	48	51
Zaměstnavatel v soukr. sektoru	5	5
Řídící funkce ve st. správě	9	10
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

4. otázka: Setkal jste se již s pojmy Červený kříž nebo Civilní ochrana?

Setkal jste se s pojmy ČK / CO?	Absolutní četnosti	procenta
Ano pouze s pojmem ČK	4	4
Ano pouze s pojmem CO	0	0
Ano s oběmi pojmy	90	96
Ne	0	0
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

5. otázka: Víte, kdo byli Henry Dunant nebo Alice Masaryková?

Víte, kdo byl H. Dunant / A. Masaryková?	Absolutní četnosti	procenta
Ano, vím pouze kdo byl H. Dunant	0	0
Ano, vím pouze kdo byl A. Masaryková	59	63
Ano, znám obě tyto osobnosti	4	4
Nevím	31	33
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

6. otázka: Víte, v jakém státě má své hlavní sídlo organizace Červený kříž?

ČK má své hlavní sídlo v:	Absolutní četnosti	procenta
Belgie	8	9
Francie	19	20
Švýcarsko	53	56
Velká Británie	5	5
Nevím	9	10
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

7. otázka: Jaké činnosti v současné době plní/vykonává Český červený kříž?

Na tuto otázku odpovědělo všech 94 dotazovaných z toho 6 dotazovaných odpovědělo, že neví, 36 dotazovaných uvedlo 1 činnost, 52 dotazovaných uvedlo dvě nebo více činností.

Mezi nejčastěji uváděné činnosti patřily tyto:

Organizace dobrovolného dárcovství krve 82/94

Organizace vodní záchranné služby 55/94

Organizace horské služby 42/94

Humanitární pomoc 37/94

8. otázka: Jaké činnosti v současné době plní/vykonává Civilní ochrana?

Na tuto otázku odpovědělo všech 94 dotazovaných z toho 26 dotazovaných odpovědělo, že neví, 41 dotazovaných uvedlo 1 činnost, 27 dotazovaných uvedlo dvě nebo více činností.

Mezi nejčastěji uváděné činnosti patřily tyto:

Provádění měsíční zkoušky sirén 53/94
Pomoc při živelních pohromách 39/94
Osvěta 19/94
Správa stávajících úkrytů 14/94

9. otázka: Víte, kdo v současnosti řídí a koordinuje institut Civilní ochrany ? Pokud ano uveďte tuto organizaci.

Na tuto otázku odpovědělo všech 94 dotazovaných. Nevím odpovědělo 14 dotazovaných, chybně odpovědělo 36 dotazovaných, především byla uváděna odpověď Armáda ČR a to v 34 případech. Správně odpovědělo 44 dotazovaných.

10. otázka: Víte při jaké příležitosti dochází ke spolupráci Červeného kříže a Civilní ochrany?

Na tuto otázku odpovědělo všech 94 dotazovaných z toho 6 dotazovaných odpovědělo, že neví, 3 dotazovaní uvedly, že tato spolupráce není možná, 33 dotazovaných uvedlo 1 příležitost, 52 dotazovaných uvedlo dvě nebo více příležitostí.

Mezi nejčastěji uváděné příležitosti spolupráce patřily tyto:

Odstraňování následků přírodních katastrof 79/94

Humanitární pomoc 46/94

Spolupráce v rámci IZS 25/94

Informovanost obyvatelstva 14/94

11. otázka: Víte, které jsou čtyři základní organizace integrovaného záchranného systému? Pokud ano, tak je označte. Dotazovaní měli na výběr z těchto alternativ:

- generální štáb Armády České republiky
- Hasičský záchranný sbor ČR
- Český červený kříž
- Dobrovolní hasiči Čech a Moravy
- Horská služba
- Zdravotnická záchranná služba
- Česká pošta

- Policie ČR
- Armáda ČR
- jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí

Na tuto otázku odpovědělo 89 dotazovaných z toho 61 odpovědělo nesprávně a 28 dotazovaných uvedlo správně čtyři základní organizace IZS.

V chybných odpovědích byly často zmiňovány tyto organizace:

Armáda ČR 53/89

Horská služba 47/89

Český červený kříž 31/89

12. otázka: Na jaké telefonní číslo budete volat, pokud budete chtít ohlásit vzniklou mimořádnou událost přímo operačnímu středisku Hasičského záchranného sboru? Dotazovaní měli na výběr z těchto alternativ:

- 158
- 155
- 150
- 156
- 112

Na tuto otázku odpovědělo všech 94 dotazovaných. 6 dotazovaných uvedlo chybně linku 155. 11 dotazovaných uvedlo, že událost musí oznámit pouze na tísňovou linku 112. 77 dotazovaných uvedlo správně, že událost mohou ohlásit na tísňovou linku 112 i 150.

13. otázka: Víte kolik máme varovných signálů pro varování obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události?:

Počet varovných signálů:	Absolutní četnosti	procenta
1	21	23
2	13	14
3	8	9
4	49	54
Celkem	91	100
neodpověděl	3	

14. otázka: Nemáte možnost rychle použít ochrannou masku, dýchací cesty si tedy budete chránit:

Jak si budete chránit dýchací cesty?	Absolutní četnosti	procenta
Přiložením dlaně na ústa	5	5
Navlhčeným ručníkem, kapesníkem	89	95
ničím	0	0
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

15. otázka: Víte jaký obsah by mělo mít evakuační zavazadlo, které se připravuje pro případ opuštění bytu v důsledku vzniku mimořádné události a nařízené evakuace ? Pokud ano, pokuste se vyjmenovat jeho nejdůležitější součásti:

Na tuto otázku odpovědělo 85 dotazovaných. 9 dotazovaných uvedlo, že neví co by mělo zavazadlo obsahovat. 63 dotazovaných uvedlo pouze neúplný obsah (méně než 1/3 doporučených věcí). Pouze 13 dotazovaných uvedlo alespoň 1/2 a více doporučeného obsahu evakuačního zavazadla.

16. otázka: Myslíte si, že je pro vás důležité být lépe informován o tom co dělat v případě přírodní katastrofy, technologické havárie či teroristického útoku?

Stojíte o větší informovanost	Absolutní četnosti	procenta
Určitě ano	73	78
Ano	8	9
Současný stav je dostačující	5	5
Nemyslím si to	2	2
Je mi to jedno	6	6
Celkem	94	100
neodpověděl	0	

3.3 Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Z výše uvedeného dotazníkového šetření vyplývá, že obecná znalost zmiňovaných organizací je u dotazovaných poměrně vysoká. Především dlouholetá historie a působnost Červeného kříže na našem území se projevila ve znalostech dotazovaných o této organizaci. Snad jen velmi malé povědomí o okolnostech vzniku Červeného kříže a o jeho zakladateli snižuje jinak obstojné znalosti, které potvrdily ve většině případech správné odpovědi na

otázky týkající se Červeného kříže. 56% dotazovaných správně uvedlo, že hlavní sídlo Červeného kříže je ve Švýcarsku. Na první pohled se může zdát, že se jedná o poměrně nízkou sumu, ale je nutno si uvědomit, že v současné době má většina evropských organizací sídlo právě v jednom ze států uvedených v možnostech odpovědí na tuto otázku, lze tuto relativně nízkou sumu přičíst na vrub omylu, vzniklého právě vysokou koncentrací jednotlivých institucí v této části Evropy. Jako vysoká se ukázala znalost jména Alice Masaryková (63%), kdy nebyla záměrně pokládána doplňující otázka o upřesnění její činnosti, šlo pouze o to, aby se dotazovaný vyjádřil k tomu, zda toto jméno již někde slyšel. Jak je výše uvedeno, povědomí o zakladateli Červeného kříže a jednom z velikanů humanity jako takové, Henry Dunantovi, je velmi malé a i když autor očekával velmi malé procento o znalosti tohoto jména, hodnota 4% velmi zaskočila. Velmi dobrou znalost dotazovaných o Českém červeném kříži podtrhují odpovědi na 7. otázku, kde se dotazník ptá na současné činnosti Českého červeného kříže. 94% dotazovaných uvedlo alespoň 1 činnost, kterou se ČČK zabývá. 87% uvedlo organizování dobrovolného dárcovství krve, tento vysoký počet je pravděpodobně důsledkem dlouholeté tradice a vysokého počtu dobrovolných dárců krve. 55% dotazovaných uvedlo dvě nebo více činností.

Při vyhodnocení otázek týkajících se pouze Civilní ochrany lze zjistit, že znalosti a informace jsou v současné době na relativně nízké úrovni, což může být důsledek stále přetrvávajícího názoru ve společnosti, že se jedná pouze o armádní součást bez větších možností využití. Toto zjištění autora znepokojilo a přivedlo k myšlence, že je potřeba si uvědomit, že vzdělávání populace v oblasti ochrany obyvatelstva, ať už v obranném či ochranném duchu (při vzniku vojenské či nevojenské krizové situace – z hlediska ochrany lidí totiž nesou podobné prvky) je jednou z důležitých úkolů státu, neboť ten nese odpovědnost za životy, zdraví a majetek občanů. Důležitost této problematiky navíc přesahuje hranice státu a vzhledem k rychle se měnící bezpečnostní situaci ve světě, změnám bezpečnostních rizik a prudkému nárůstu teroristických útoků nabývá stále na významu. Zrušením ideologického modelu tzv. přípravy obyvatelstva k civilní obraně u nás na začátku 90. let minulého století prakticky zmizela všechna témata spojená s ochranou obyvatelstva (sebeochrana, svépomoc a přežití obyvatelstva), aniž by se současně uvažovalo o jiném funkčním modelu vzdělávání. Důsledky této nekonceptnosti asi není třeba připomínat. A velmi nízká znalost o činnosti Civilní ochrany, kdy pouze 29% dotazovaných uvedlo dvě nebo více činností, kterými se v současné době CO zabývá, toto zjištění jen podtrhuje. 56% dotazovaných uvedlo v otázce na činnost CO – provádění měsíční akustické zkoušky sirén, toto je v celku vysoké číslo, ale vzhledem k tomu jak široká je působnost CO v dnešní době, nelze to považovat za kladný výsledek při ověřování znalostí dotazovaných o CO. Odpovědi na otázku č. 9 jen potvrdily

hypotézu, že velká část obyvatelstva si stále myslí, že CO je součástí Armády ČR a její působnost je omezena jen na válečné konflikty nebo na přípravu civilního obyvatelstva na tyto konflikty.

V otázce týkající se společné činnosti Červeného kříže a Civilní ochrany uvedlo 6% dotazovaných, že neznají oblast možné spolupráce těchto organizací a 3% dotazovaných, že tato spolupráce není možná. Jedná se sice o nízké hodnoty, ale vzhledem k tomu, že Civilní ochrana, v dnešní podobě, se začala formovat již na začátku 90. let 20. století a funkčnost spolupráce CO a ČK se projevila již mnohokrát vzájemnou spoluprací při odstraňování následků mimořádných událostí, jsou i přes nízkou hodnotu tato čísla zářející. 35% dotazovaných uvedlo pouze jednu jedinou příležitost a to je vzhledem k širší záběru obou organizací a jejich provázanosti také velmi nízké číslo. Pravděpodobně malá „reklama“ na tyto důležité organizace a na jejich vykonanou práci vede k nízkému vědomí obyvatel o spolupráci těchto složek.

Poslední část dotazníku je zaměřena spíše na obecnou informovanost dotazovaných o IZS a o tom jak postupovat při zjištění mimořádné události. V otázce, kde měli dotazovaní vybrat z 10 možností čtyři základní složky Integrovaného záchranného systému, odpovědělo pouze 32% dotazovaných správně. Nejčastěji chybovali dotazovaní v tom, že mezi základní složky IZS uváděli Armádu ČR, tato odpověď se vyskytla v 60% odpovědích. Toto lze opět připsat špatné informovanosti a malému obecnému vědomí o IZS jako takovém a o jeho činnosti. Dále byly často chybně zařazovány do základních složek IZS Horská služba a Červený kříž. Toto ovšem nelze považovat za hrubou chybu a to vzhledem k jejich zařazení do složek ostatních, které s IZS velmi úzce spolupracují. Ověření znalostí, jak ohlásit mimořádnou událost přímo Hasičskému záchrannému sboru, dopadlo velmi pozitivně, kdy 82% dotazovaných uvedlo správně, že prostřednictvím linky 112 a 150 a to pravděpodobně především vzhledem k medializaci těchto čísel, která v několika posledních letech probíhá. Na otázku č. 13, která se dotazuje na počet varovných signálů, pro varování obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události byla celková úspěšnost odpovědí pouze 21 %. Je zajímavé, že u velké většiny nesprávných odpovědí se respondenti domnívali, že máme 4 varovné signály, z čehož se dá usuzovat, že lidé mají stále ještě v paměti znalosti z předlistopadové branné výchovy a vzdělávání v obraně obyvatelstva. Největší úspěšnosti, co se do počtu správných odpovědí týče, dosáhla otázka č. 14, která se dotazuje na to, jak postupovat při ochraně dýchacích cest bez možnosti použití ochranné masky. Z takto velké úspěšnosti je patrné, že lidé mají stále ještě zafixované vědomosti z období socialistického vzdělávání v oblasti civilní obrany, kde byla důležitá zejména ochrana proti zbraním hromadného ničení. U respondentů mladšího věku (20-30 let) se již pravděpodobně pozitivně

projevuje vliv výukového předmětu chemie a jejich znalosti v rozpoznání a účinku některých vybraných látek a kapalin (čpavku, sirovodíku, oxidu uhličitého, apod.) a způsobu ochrany proti nim. Velmi velká variabilita byla zaznamenána při odpovědi na otázku č. 15, ve které měli respondenti uvést obsah evakuačního zavazadla. Mnoho respondentů uvedlo, že by si do evakuačního zavazadla vedle jídla, pití a léků ve většině případů vůbec nesbalili doklady, peníze a důležité dokumenty včetně pojistných smluv. Pouze 15% dotazovaných uvedlo alespoň polovinu věcí, které by mělo evakuační zavazadlo obsahovat. Tento výsledek může být považován, jako velice nedostatečná informovanost obyvatelstva, na kterou přímo poukazuje i poslední otázka a jejíž vyhodnocení toto přímo potvrzuje.

Vyhodnocením realizovaného výzkumu byla potvrzena hypotéza o nízké informovanosti veřejnosti v oblasti ochrany obyvatelstva a současně jejich velmi vysokém zájmu o zvýšení jejich vědomostí a informovanosti. Určitě ano totiž odpovědělo 78 % dotázaných na otázku:

Myslíte si, že je pro vás důležité být lépe informován o tom co dělat v případě přírodní katastrofy, technologické havárie či teroristického útoku?

Toto negativní zjištění je velmi alarmujícím faktem pro to, aby byl tento problém již řešen podstatně komplexněji než doposud je. Dosáhnout stavu, kdy každý občan bude schopen na změny vznikající v důsledku mimořádných událostí pružně reagovat, znamená vytvořit komplexní a dlouhodobý program a řadou účelově koncipovaných komunikačních a edukativních projektů rozvinout rozsáhlé vzdělávací aktivity v oblasti jeho přípravy na činnost v období krizí.

4 Závěr

Civilní ochrana zaujímá důležité místo v úsilí mezinárodního humanitárního práva, usiluje o zmírnění ztrát, škod a utrpení civilního obyvatelstva v důsledku dramatického vývoje prostředků a způsobů vedení války, zvláště dochází-li k porušení norem práva, zejména válečného práva, použitím moderních zbraní. Civilní ochrana obyvatelstva se dále podílí, jak je již výše uvedeno, na zmírnění následků přírodních katastrof, odstranění následků působení mimořádných událostí apod.

Lze tedy najít spojitost mezi humanitární organizací, s dlouholetou tradicí, založenou na dobrovolnosti, jakou je Červený kříž a institucí civilní ochrany, která je dnes zabezpečována v rámci složek integrovaného záchranného systému a je přímou součástí

hasičských záchranných sborů ? Pro odpověď na tuto otázku, je potřeba si uvědomit několik následujících okolností:

Po 2. světové válce prožilo lidstvo na 200 ozbrojených konfliktů, více než 30 mil. lidí se stalo přímo nebo nepřímo oběťmi těchto válečných akcí.³⁶ Přestože tyto války byly omezenější než první a druhá světová válka, ztráty na lidských životech – především na životech civilního obyvatelstva, byly vyšší. Na základě těchto trpkých zkušeností vznikl požadavek světového společenství dohodnout normy, které by zmírnily následky ozbrojených konfliktů – především strádání civilního obyvatelstva.

Z historických i současných zkušeností vyplývá, že právní regulace ozbrojených konfliktů mezinárodní povahy nebo konfliktů nemajících mezinárodní charakter má své opodstatnění. Současná situace svědčí o tom, že tyto hrůzné zkušenosti se dosud nestaly pro světové společenství poučením. Potvrzují to konflikty na území bývalé Jugoslávie, rasové nepokoje na území afrického kontinentu, konflikty v bývalém Sovětském svazu, na středním východě apod.

V kontextu s mezinárodní situací je nezbytné chápat uplatňování mezinárodního humanitárního práva, jako státní záležitosti. Stát tak disponuje ustanoveními a regulačními prostředky k zlidštění ozbrojených konfliktů. Státy a jednotlivci nesou tedy zcela konkrétní odpovědnost za porušení zákonů a obyčejů války, jmenovitě za uskutečnění ozbrojeného konfliktu, páchaní zločinů proti míru, proti lidskosti apod.

Ochrana člověka, jeho života a zdraví by měla být v právním a demokratickém státě jedním z prioritních cílů státní politiky. Civilní ochrana si klade za cíl v případě ozbrojeného konfliktu poskytnout co největšímu počtu osob naději na přežití. V době míru se ochrana obyvatelstva podílí na zabezpečení připravenosti složek IZS (pokud jde o činnosti na území našeho státu) pro pomoc k ochraně obyvatelstva proti účinkům přírodních, průmyslových a jiných katastrof.

Zde dochází k prolínání činnosti Červeného kříže a civilní ochrany. Tam kde prostředky a síly, ať již při působení proti přírodním katastrofám v době míru nebo při ochraně obyvatelstva při válečném konfliktu, státem zřizované civilní ochrany docházejí a nebo je potřeba posílit některé její složky, přichází na řadu působení humanitárních organizací, které nejsou svazovány působností jen v rámci jednotlivých států. Je samozřejmé, že součinnosti těchto organizací lze využít po vzájemné dohodě již od samého počátku řešení stavu ohrožujícího civilní obyvatelstvo. Pomoc civilnímu obyvatelstvu a jeho ochrana, dodržování Dodatkových protokolů k Ženevským úmluvám, které byly přijaty dne 8. 6. 1977,

³⁶GRASSER, H. *Civilní ochrana a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Magnet Press, 1993. s. 11.

týkajících se ochrany obětí ozbrojených konfliktů, to jsou společné jmenovatele humanitárních organizací.³⁷

Je tedy podstatné a důležité znovu připomenout, že cílem při předcházení a řešení mimořádných událostí by měla být trvalá a dlouhodobá spolupráce vlády, jako garanta a zřizovatele Civilní ochrany, s nevládními humanitárními organizacemi podložená smluvními vztahy. Mezi nejaktivnější humanitární organizace, podílející se na řešení mimořádných událostí v celosvětovém měřítku, patří kromě Červeného kříže např.: Člověk v tísni o.p.s., ADRA a Sdružení Česká katolická charita.

Ve světovém měřítku se humanitární pomoci věnuje řada mezinárodních organizací, které za tímto účelem ustanovily speciální orgány. V systému OSN příslušné aktivity řídí a koordinuje Úřad OSN pro koordinaci humanitárních záležitostí (dále jen „OCHA“), která je v tomto směru nejlépe fungující instituce a je schopna se v krátkém časovém úseku podílet na zmírnění následků mimořádné události kdekoli ve světě.

OCHA vypracovala koordinační mechanismus pro aktivity jednotlivých zemí v případě naléhavých humanitárních situací. Vysílá do postižené oblasti koordinační mezinárodní tým, který v místě mimořádné události zjišťuje veškeré podstatné informace (rozsah škod, druh pomoci, charakter záchranných prací, atd.) a usměrňuje činnost jednotlivých záchranných jednotek, které se dostaví do postižené oblasti. Důležitou roli sehrává i Světová zdravotnická organizace(dále jen „WHO“), Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky (dále jen „UNHCR“), Světový potravinový program (dále jen „WFP“). Vlastní mechanismy pro poskytování humanitární pomoci má také EU - Úřad pro humanitární pomoc (dále jen „ECHO“) a v NATO působí Euro-atlantické středisko pro koordinaci reakcí při katastrofách.

Jak lze z předchozích řádků vyčíst humanitární pomoc obou organizací, státem zřizované Ochrany obyvatelstva a nestátní humanitární organizace Český červený kříž, se v mnoha případech prolíná a doplňuje. Není podstatné zda jde o pomoc finanční, kterou za stát poskytuje Ministerstvo financí ČR a ČČK jí poskytuje formou sbírek pro určitou potřebnou oblast a nebo zda jde o vyslání humanitárních jednotek, kterou pro ČR zajišťují jednotky zřizované v systému IZS a tvořené především příslušníky HZS a pro ČČK nadšenci z řad dobrovolníků. Je podstatné a důležité si uvědomit, že trpícímu a strádajícímu obyvatelstvu postižené oblasti nebo celého státu je jedno zda k němu pomoc dorazí z té či oné části světa, nebo zda deku, kterou se na noc přikryje, poskytla Česká republika jako stát nebo

³⁷JUKL, M. *Ženevské úmluvy a Dodatkové protokoly*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 1999. s. 9.

Česká republika jako Český červený kříž. Uspokojení základních potřeb a obnova důstojného života jsou základními principy, kterými by se měla řídit jakákoliv humanitární pomoc.³⁸

Humanitární organizace se často dostávají do situací, v nichž lidská činnost nebo různé další faktory ohrožují integritu, majetek či bezpečnost celých skupin obyvatelstva nebo částí populace tak, že tím porušují mezinárodní právo. Takové situace mohou přímo ohrožovat zdraví lidí, prostředky k jejich přežití nebo jejich bezpečnost. V ozbrojených konfliktech je vždy nejvyšším humanitárním imperativem ochrana lidí před těmito hrozbami.

Spolupráce a vzájemná podpora všech humanitárních organizací nabízí nástroj, jak zlepšit dopad a kvalitu své pomoci a přináší i podstatnou změnu do životů lidí zasažených ozbrojenými konflikty nebo přírodními katastrofami.

³⁸ Projekt Sphere. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. Přel. Vladislav Kmoch. Praha: Portál, 2000, s. 1. ISBN 92-9139-059-3.

Seznam použitých zdrojů (literatury)

GRASSER, H. *Civilní ochrana a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Magnet Press, 1993. ISBN neuvedeno.

Český červený kříž [online]. Praha: Český červený kříž, Posl. úpravy 2.2.2007 [cit. 2007-2-02]. Dostupné na WWW: < <http://www.cck-cr.cz>>.

Český červený kříž a Český červený kříž v Českých Budějovicích [online]. České Budějovice: OS ČČK České Budějovice, Posl. úpravy 2.3.2007 [cit. 2007-03-02]. Dostupné na WWW: < <http://www.cckcb.cz>>.

DAVID, V. *Historie mezinárodního práva a jeho vědy*. Praha: Aleko, 1991. ISBN 80-85341-20-4.

DUNANT, H. *Spomienky na Solferino*. Přel. J. Lenko. Martin: Osveta, 1986. Přel. z: Eine Erinnerung an Solferino. ISBN neuvedeno.

JUKL, M. *Ženevské úmluvy a Dodatkové protokoly*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 1999. ISBN neuvedeno.

Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015. Praha 2005. Usnesení vlády ze dne 5. ledna 2005 č. 21. MV-GŘ HZS ČR. ISBN 80-86640-49-3.

KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Ochrana obyvatelstva*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2005. ISBN 80-86634-70-1.

KROUPA, M.; ŘÍHA, M. *Integrovaný záchranný systém*. Praha: Armex Publishing s.r.o., 2005. ISBN: 80-86795-14-4

LINHART, P. *Některé otázky ochrany společnosti*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2005. ISBN 80-86640-43-4.

LINHART, P.; ŠILHÁNEK, B. *Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2005. ISBN 80-86640-55-8.

MARTÍNEK, B.; LINHART, P. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2003. ISBN 80-86640-08-6.

MASARYKOVÁ, A. *Dětství a mládí: vzpomínky a myšlení*. 2. vyd. Praha: Ústav T.G. Masaryka, 1994. ISBN 80-901478-6-0.

MILER, M.; SVRČINA, L. *Civilní obrana ČSSR*. Praha: Horizont, 1985. ISBN neuvedeno.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Posl. úpravy 1.2.2007 [cit. 2007-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.mzv.cz>>.

Nařízení vlády č.463/2000 o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právníckými osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva.

Pomoc ČR organizovaná MV pro záchranné práce v zahraničí a přijetí zahraniční pomoci při záchranných pracích. Praha, 2000. MV-GŘ HZS ČR. ISBN neuvedeno.

PROCHÁZKA, Z. *Humanitární pomoc v České republice*. 3. aktualizované vyd. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2006. ISBN 80-86640-53-1.

PROJEKT SPHERE. *Humanitární charta a Minimální standardy pro humanitární pomoc*. Přel. Vladislav Kmoch. Praha: Portál, 2000. Přel. z: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response. ISBN 92-9139-059-3.

ŠENOVSKÝ, M.; ADAMEC, V.; HANUŠKA, Z. *Integrovaný záchranný systém*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2005. ISBN 80-86634-65-5.

ŠILHÁNEK, B.; DVOŘÁK, J. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2003. ISBN 80-86640-12-4.

ŠVEJNOHA, J. *Červený kříž a Červený půlměsíc*. 2. aktualizované vyd. Praha : Úřad Českého červeného kříže, 1999. ISBN neuvedeno.

ŠVEJNOHA, J. *Alice Masaryková - první předsedkyně Československého červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2003. ISBN neuvedeno.

ŠVEJNOHA, J. *Stručný přehled historie ČSČK*. Praha : FV ČSČK, 1990. ISBN neuvedeno.

Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Zákon č.126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži.

Zákon č. 238/200 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 309/2002 Sb.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

Seznam zkratk

CO:	Civilní obrana od roku 1990 Civilní ochrana
CPO:	Civilní protiletectká ochrana
ČČK:	Český červený kříž
ČK a ČP:	Červený kříž a Červený půlměsíc
ČSČK:	Československý červený kříž
ECHO:	Úřad pro humanitární pomoc, při EU
HZS ČR:	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS:	integrováný záchranný systém
OCHA:	Úřad OSN pro koordinaci humanitárních záležitostí
WHO:	Světová zdravotnická organizace

Seznam příloh

Příloh I : Dotazník

Příloha II : Správné odpovědi k dotazníku

Příloha I

DOTAZNÍK

Vážený občane, kolego, kamaráde

jmenuji se Tomáš Kubeš, studuji obor Sociální a charitativní práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Chtěl bych Vás (Tě) požádat o vyplnění dotazníku, který použiji pro výzkum své bakalářské práce na téma *Historie a současnost Červeného kříže a Civilní ochrany*. Dotazník je anonymní a bude použit pouze za účelem mé bakalářské práce. Dotazník je zaměřený na zjištění informovanosti občanů z mého okolí o těchto institucích a dále o Integrovaném záchranném systému a znalosti problematiky vyrozumění obyvatelstva a evakuace.

Tomáš Kubeš
Teologická fakulta
Jihočeské univerzity v Č. B.

Pozorně si, prosím, přečtete každou otázku a **odpověď** označte křížkem nebo doplňte. Předem děkuji za vyplnění.

1) Věková kategorie?

- 20-30 let
- 31-40 let
- 41-50 let
- 51 a více let

2) Vaše vzdělání je?

- základní
- vyučen
- středoškolské
- vysokoškolské

3) Pracujete jako (v)?

- zaměstnanec v soukromém sektoru
- zaměstnanec ve státní správě
- zaměstnavatel v soukromém sektoru
- řídicí funkce ve státní správě

4) Setkal jste se již s pojmy Červený kříž nebo Civilní ochrana?

- Ano, pouze s pojmem Červený kříž
- Ano, pouze s pojmem Civilní ochrana
- Ano, s oběma pojmy
- Ne

5) Víte, kdo byli Henry Dunant nebo Alice Masaryková?

- Ano, vím pouze kdo byl H. Dunant
- Ano, vím pouze kdo byl A. Masaryková
- Ano, znám obě tyto osobnosti
- Nevím

6) Víte, v jakém státě má své hlavní sídlo organizace Červený kříž?

- Belgie
- Francie
- Švýcarsko
- Velká Británie
- Nevím

7) Víte, jaké činnosti v současné době plní/vykonává Český červený kříž? Pokud ano, pokuste se některé vyjmenovat.

-
- nevím

8) Víte, jaké činnosti v současné době plní/vykonává Civilní ochrana? Pokud ano, pokuste se některé vyjmenovat.

-
- nevím

9) Víte, kdo v současnosti řídí a koordinuje institut Civilní ochrany ? Pokud ano uveďte tuto organizaci.

-
- nevím

10) Víte při jaké příležitosti dochází ke spolupráci Červeného kříže a Civilní ochrany? Pokud ano, pokuste se uvést příklady této spolupráce.

-
- nevím

- tato spolupráce není možná
- 11) Víte, které jsou čtyři základní organizace integrovaného záchranného systému? Pokud ano, tak je označte.
- generální štáb Armády České republiky
 - Hasičský záchranný sbor ČR
 - Český červený kříž
 - Dobrovolní hasiči Čech a Moravy
 - Horská služba
 - Zdravotnická záchranná služba
 - Česká pošta
 - Policie ČR
 - Armáda ČR
 - jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí
 - nevím
- 12) Na jaké telefonní číslo budete volat, pokud budete chtít ohlásit vzniklou mimořádnou událost přímo operačnímu středisku Hasičského záchranného sboru?
- 158
 - 155
 - 150
 - 156
 - 112
- 13) Víte kolik máme varovných signálů pro varování obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události?
- 1
 - 2
 - 3
 - 4
- 14) Nemáte možnost rychle použít ochrannou masku, dýchací cesty si tedy budete chránit?
- Přiložením dlaně na ústa
 - Navlhčeným ručníkem (kapesníkem)
 - ničím

15) Víte jaký obsah by mělo mít evakuační zavazadlo, které se připravuje pro případ opuštění bytu v důsledku vzniku mimořádné události a nařízené evakuace ? Pokud ano, pokuste se vyjmenovat jeho nejdůležitější součásti.

-
- nevím

16) Myslíte si, že je pro vás důležité být lépe informován o tom co dělat v případě přírodní katastrofy, technologické havárie či teroristického útoku?

- Určitě ano
- Ano
- Současný stav je dostačující
- Nemyslím si to
- Je mi to jedno

Děkuji za vyplnění dotazníku. Vaše (Tvá) účast na tomto průzkumu je pro mne velkým přínosem!

Výsledky tohoto dotazníkového šetření budou zveřejněny v mé bakalářské práci, popřípadě se na ně můžete (můžeš) informovat přímo u mne.

Příloha II

Správné odpovědi k dotazníku (u otázek, které zde nejsou uvedeny, nelze označit správnou odpověď).

Otázka č. 5 – H. Dunant – švýcarský obchodník, zakladatel Červeného kříže, autor knihy „Vzpomínky na Solferino“

- A. Masaryková – 1. předsedkyně ČSČK, dcera presidenta T.G. Masaryka, jedna ze zakladatelek sociální práce v ČR.

Otázka č. 6 – Švýcarsko

Otázka č. 7 - Dárcovství krve

Humanitární pomoc

Sociální činnost

Výuka a poskytování první pomoci.

Pátrací služba

Otázka č. 8 - Vyrozumění a varování obyvatelstva

Evakuace

Ukrytí

Otázka č. 9 – HZS ČR

Otázka č. 10 - Humanitární pomoc

Odstraňování následků mimořádných událostí

Spolupráce v rámci IZS

Otázka č. 11- HZS ČR, jednotky PO zařazené do plošného pokrytí, Policie ČR, Zdravotnická záchranná služba

Otázka č. 12 – linka 112 a 150

Otázka č. 13 - 1, „Všeobecná výstraha“

Otázka č. 14 – Navlhčeným ručníkem, kapesníkem

Otázka č. 15 - Doporučený obsah evakuačního zavazadla

Evakuační zavazadlo (do 25 kg pro dospělé, do 10 kg pro děti, nejlépe zavěsitelné na ramena, opatřené jmenovkou majitele)

Zejména by mělo obsahovat:

- osobní doklady (občanský průkaz, pas, rodný list, řidičský průkaz, technický průkaz, osvědčení o registraci vozidla, průkaz zdravotní pojišťovny apod., včetně dokladů rodinných příslušníků), psací potřeby a dopisní obálky se známkami;
- léky a zdravotní pomůcky (osobní léky, obvazy), příp. brýle ke čtení;
- cennosti (peníze, vkladní knížky, cenné papíry, pojišťovací smlouvy, platební a sporožirové karty apod.);
- sezónní oblečení (náhradní oděv, prádlo, obuv, pláštěnka);
- prostředky osobní hygieny;
- spací pytel (přikrývky), karimatku nebo nafukovací lehátko,
- jídelní nádobí, potřeby na šití, kapesní nůž, otvírač na konzervy;
- základní (trvanlivé) potraviny na 2 - 3 dny, včetně nápojů;
- kapesní svítilnu + náhradní baterie, svíčky, zapalovač, zápalky;
- doporučuje se přenosný rozhlasový přijímač + náhradní baterie, písňalka, předměty pro vyplnění dlouhé chvíle (např. stolní společenská hra, knížka).

(Pro případ evakuace osoby s jejím domácím zvířetem:

zdravotní průkaz domácího zvířete, a krmení pro zvíře.)

ABSTRAKT

KUBEŠ, T. *Historie a současnost Červeného kříže a Civilní ochrany*. České Budějovice, 2007. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Štěpán Kavan.

Klíčové pojmy: Červený kříž, Henri Dunant, humanitární pomoc, Integrovaný záchranný systém, mimořádná událost, ochrana obyvatelstva.

První část je věnována období vzniku a utváření Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Zvláštní pozornost je v této první části práce zaměřena na osobnost Henryho Dunanta jako zakladatele Červeného kříže. Následuje část o vývoji a působnosti Červeného kříže na území Československé, dále pak České republiky. Poslední kapitola práce je věnována působnosti státem organizované civilní ochrany. Prioritou práce je jednak přiblížit a nastínit činnost těchto na první pohled odlišných organizací a následně poukázat na provázanost a spojitost mezi humanitárními organizacemi, v tomto případě Červeným křížem, a státem organizovanou civilní ochranou.

ABSTRAKT

KUBEŠ, T. *The History and the present of the Red cross and civil protection*. České Budějovice, 2007. A bachelor work. South Bohemia university. Theological faculty. Department of the practical theology. The Head of the work Mgr. Štěpán Kavan.

Keywords: The Red cross, Henri Dunant, humanitarian help, integrated rescue system, extraordinary occasion, protection of population.

The first part is devoted to the period of origin and formation of International movement The red Cross and the red half-moon. Some extra attention is paid to the personality of Henry Dunt here. The next is a part about evolution and field of action of the Red cross in the area of The Czechoslovak-later Czech republic. The last chapter is devoted to field of action of the state-organized civil protection. The priority of of the work is partly to approach and outline the activity of these two organization which appear to be different and subsequently to refer to their cohesion and connection between humanitarian organization- the Red cross in this case- and the state-organized civil protection.